

Received / Geliş
23.10.2018

Article History
Accepted / Kabul
21.11.2018

Available Online / Yayınlanma
01.12.2018

THE CONCEPTION PERIOD CONCEPT IN THE TURKISH STORY AND ROMANCE

**YENİLEŞME DÖNEMİ TÜRK HİKAYE ve ROMANINDA AYLAK ve
AYLAKLIK KAVRAMI**

Abdullah ACEHAN¹

Abstract

Idle, is a concept that has existed since the day it was created. As long as the world continues its existence, it will also exist. Another form of the sling is the concept called flaneur. Since literature is a part of social life, it will reflect the life of literary works by introducing a kind of mirror. The students were included in the Turkish Literature as the literary figures, as well as the types of arbitrary works written by these owners. The types of these loops were divided into two groups as the first and second periods. Both types of heroes were identified and then they were informed. After similar and different aspects of the table are listed in alphabetical order of the general features of these walkers. In the result section, the results were presented to the reader.

Keywords: Literature, Fiction, Idle, Flaneur, Traveler.

Özet

Aylak, insanoğlu yaratıldığı günden beri var olan bir kavramdır. Dünya varlığını devam ettirdiği müddetçe de olacaktır. Aylağın bir diğer şekli de flaneur adı verilen kavramdır. Edebiyat sosyal hayatın bir parçası olduğu için bir nevi ayna görevini de yerinen getirerek yaşanılan hayatı edebi eserlere de aksettirecektir. Aylaklar, Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı içinde, gerek edebi şahsiyetler olarak gerekse bu kalem sahiplerinin yazdığı tahkiyeli eserlerin tipleri olarak yer almışlardır. Bu aylak adı verilen tipler, ilk dönem ve ikinci dönem aylakları olarak iki gruba ayrıldı. Her iki tipi temsil eden kahramanlar tespit edildikten sonra bunlar hakkında bilgi verildi. Benzer ve farklı yönleri bir tablo halinde sıralandıktan sonra bu aylakların genel özellikleri alfabetik olarak sıralandı. Sonuç bölümünde ise elde edilen neticeler okuyucuya sunuldu.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Roman, Aylak, Flaneur, Gezin.

¹ Doç. Dr. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. aace1968@hotmail.com

Giriş

Aylak, işi olmayan, işsiz, boş gezen, gezenti, avare, yapacak bir işi olmayan, boş oturan manasında kullanılan bir kelimedir (Tdk, 2005: 160; Püsküllüoğlu, 1995: 173).² Aynı zamanda hayatını bir hedefi olmadan sürdüren, sorumluluk almadan gönlünce yaşayan insan tipine verilen addır (Koçal, 2010: 210):

“Aylaklar belli bir hedefe gitme durumunda değildir. Aylağın bir sonraki hareketinin ya da durağının neresi olacağı bilinmez; zaten bunu kendisi de bilmiyor ya da umursamıyordur. Aylaklığın önceden belirlenmiş hiçbir rotası yoktur; mecrası o parça parça durakların yamanmasıyla oluşur. Aylaklar için her yer duraktır fakat bu durakların herhangi birinde ne kadar kalacakları da belli değildir. Aylaklar, artık hüsrarla neticelenen umutların iteklenmesi ve henüz denenmemiş umutların çekmesiyle hareket edenlerdir. Nereye giderlerse gitsinler oraya yabancı olanlar; hiçbir yerde yerli, yerleşik, toprağa bağlı olmayanlardır.” (Küçük, 2007: 5).

Modernleşme öncesindeki aylaklık hakkında kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, aylaklık halinin tasavvufi bir anlam katmanında da konumlandırıldığı söylenebilir. “Mecnun”, “Meczip”, “Gezgin Derviş”, “Rind” gibi tiplere, “Melâmi”, “Kalenderi” gibi tarikat mensuplarına yer veren metinler tarafından sergilenen aylaklık hali, tasavvufi dünya görüşü kapsamında, Allah’a ulaşma yolunda nefsi yok etmek için dünyadan vazgeçme izleği bağlamında anlam kazanır (Küçük, 2007: 20). Evren yaratıldığı gündən beri var olduğu düşünülen aylaklık, dünya var olduğu sürece de bir realite olarak hayatımızda olmaya devam edecektir.³

Aylak, ne yapacağını bilmediği gibi ne yapacağını da umursamaz. Kısacası dışarıdan bakıldığında, her şeye boş vermiş bir tip görünümü arz eder. Fakat bunların böyle bir psikolojiye sahip olmalarında etkili olan faktörlerin başında, hüsrarla neticelenen umutları gelir. Yani genellikle bu türden kişiler, bir düş / hayal kırıklığı yaşadktan sonra hayatı ciddiye almamaya başlar. Sürekli olarak aynı mekânda kalmak istememelerinin altında yatan sebeplerin başında, bu yaşamış oldukları hayal / düş kırıklığı vardır. Mesela Yusuf Atılgan’ın Aylak Adam romanı buna iyi bir örnek teşkile eder. Toplum gözünde çok da “iyi gözle bakılmayan” bir durum olan aylaklık, şahsına münhasır bir durum arz eder. Fakat arada sırada da olsa Orhan Kemal’in “oğlan aylak, sevimli, hoş bir avare” sözlerinden de anlaşılacağı gibi aylaklığı hoş görenler de çıkabilir (Sazyek, 2010: 64).

Tanpınar için yalnız adam / aylak, Sartre’in La Nausee / Bulantı romanındaki tiplere başlar. Tanpınar’a göre bu yalnız adam, kâinatı beğenmediği gibi kâinattaki yerini de bulamaz. Albert Camus’un Yabancı’sı da böyledir. Camus’un Yabancı’sındaki adam, her şeye, kendi ıstırabına bile yabancıdır. Sait Faik’teki “yalnız adam” da biraz bunlarla ilgilidir. Yalnız adam tipi, modern Fransız edebiyatının bulduğu bir tiptir. Bu tip diğer edebiyatlarda da değişik şekilde vardır (Tanpınar, 2013: 216).

Aylak tipinin bir diğer şekli de vardır ki ona Fransızca “flaneur” yani gezgin denir.⁴ Flaneur, aylak aylak gezerken, aynı zamanda sık sık düşünür ve sürekli çıkarımlar

² Aylak kelimesiyle neredeyse eş anlamlı olarak kullanılan avare sözcüğü, aynı zamanda Orhan Kemal’in Devlet Kuşu romanının kahramanlarından birisinin adıdır.

³ Marshall Berman, moderniteyi üç evreye ayırır ve ona göre aylaklar, her üç evrede de varlığını hissettirmişlerdir (Berman, 1994: 12). Günümüzde aylak ve aylaklık, boş gezen işi olmayan avare manasında kullanılırken tasavvufi olarak bu kavram zahid kelimesi ile ifade edilir.

⁴ Flaneur, Baudelaire’in kullandığı, Benjamin’in içeriğini zenginleştirdiği “aylak”, “boş gezen” anlamlarına gelen Fransızca bir kavramdır. Baudelaire, sözcüğü “aylak” ya da “avare” anlamında kullanır, Ünsal Oktay ise “düşünür-gezer” diye karşılar (Oktay, 2002: 191). Oktay’ın nitelendirmesinden de anlaşılacağı üzere flaneurün işi yalnızca başıboş gezmek değildir. Onun “tembelliği salt görünüştedir. Bu tembelliğin ardında, suçluyu gözden kaçırmayan bir gözlemcinin uyanıklığı gizlidir” (Benjamin, 2009: 135 / Türkmenoğlu, 2011: 1770). Walter Benjamin, yirminci yüzyılın önde gelen düşünür, kültür tarihçisi ve eleştirmenlerinden biri olarak yalnızca on dokuzuncu yüzyıla değil, yirmi birinci yüzyılın doğasına da ışık tutacak kavramlar ortaya

yaptığı için “düşünür-gezer” olarak da isimlendirilir (Yalt, 1984: 449).⁵ Flaneur, modern kentin aylağını da ifade eden avare gezgindir (Sevim, 2010: 515). Modern aylak yani flaneur, modern kentlerin kalabalıkları içerisinde yalnızlığı zevk haline getiren, kalabalıkları yabancı gibi gözlemleyen insandır. Yani kalabalıklar arasında modern dünyayı seyretmeye dalan kişidir. Onun yeri kalabalığın içindedir. Kendini geldiği sınıfın içerisinde değil, kalabalığın içinde evindeymiş gibi duyumsar. Flaneur tipinin yaratan Paris’tir (Sevim, 2010, 515). Bunların değişmez mekânları modern dünyanın tüm hareketini bünyesinde barındıran Paris gibi modern kentlerdir. Bunlar, kalabalıklarla birlikte olsalar da sahip oldukları gizli kimliklerinden dolayı kalabalıktan biri olmadıkları gibi kalabalığın içindeki adam da değildir. Flaneur, sadece bir avare ve aylak adam değil; modernizmin yok ettiği şeyleri belirlemeye ve yeni yaşama biçiminin anlamını deşifre etmeye çalışan biridir (Narlı, 2007: 228). Charles Baudelaire, Flaneur’u şu şekilde tarif eder:

“Nasıl ki kuş havada, balık suda yaşarsa, o da kalabalıklarda yaşar. Aşk, işi, gücü kalabalıklardır. Kusursuz flaneur için, tutkulu gözlemci için, ahalinin orta yerini, hareketin gel-git noktasını, gelip geçici ile sonsuzun arasını mesken tutmak müthiş bir keyiftir. Evden uzak kalmak ama her yerde evinde hissetmek; dünyanın merkezinde olmak, dünyayı gözlemek ama dünyadan saklı kalmak... Gözlemci, her yerde kimliğini gizleyerek dolaşmanın tadını çıkaran bir prestir.” (Baudelaire, 2004: 210).

Flaneur’un işi herkes gibi çalışmamak, işi gücü olmayan birinin kimliğine bürünerek gezinmektir. O, entelektüel bir kimliğe sahip olduğu gibi kendisini geliştirmiş bir kişiliktir. Modern Flaneur’un belki de halktan kopuk olma sebeplerinden biri de budur. Modern dünyanın getirdiği tek düzeliğin sıkıntısını çeken, kalabalıklar içerisinde yalnız kalmayı tercih eden bir “öteki” gibidir. Flaneur, “tembel, avare, dayanılmaz bir aylaklığa yakalanmış, derdini ve sıkıntısını nereye taşıyacağından habersiz” bir adam olarak tasvir edilir. Oysa, bu aylaklık ve sıkıntının ardında, modern dünyanın tüm ihtişam ve dehşeti yatmaktadır. Özellikle, Baudelaire’in düz yazılarında ve şiirlerinde karşımıza çıkan bu karakter, modern olma durumunu, yeni kent yaşamını deneyimlemeye ve anlamlandırmaya çalışan; öznel görüşü değerli kılan yeni bakışın simgesidir. Bu bakış, bir bakıma, “klasik görme modellerinin ve bunların sabit temsil alanlarının çöküşünün” de ifadesidir (Küçük, 2007: 20).

Flaneur’un, edebiyatımızdaki edebî şahsiyet olarak karşılığı Yahya Kemal Beyatlı’dır. Bu konuda ona eşlik eden kişi de öğrencisi Ahmet Hamdi Tanpınar’dır.⁶ Yahya Kemal Beyatlı’nın Fransa yıllarında edindiği bir alışkanlıktır flaneurluk. Tanpınar, hocasıyla İstanbul’un muhtelif semtlerini gezmiş, gezerken de Yahya Kemal, Tanpınar’a bildiklerini aktarmıştır.⁷ Yahya Kemal için şehir, söz gelimi bir Baudelaire gibi sokaklarında “ân”ın yaşandığı, “sıkıntı”nın çekildiği, gerektiğinde Walter Benjamin’in

---

atmıştır. O, flaneur (aylak adam) kavramı ile bir kitle kültürü eleştirisi yapar (Sevim, 2010, 509). Benjamin, başyapıtı olarak kabul edilen Pasajlar’da, serbest dolaşımı temel alan kitle toplumunun yüceltiği bir değer olarak moda olgusunu, bu olgunun biçimlendirdiği aurasız sanat yapıtı ile kendini modern toplumun boğucu ortamında ancak flaneurluk yani aylaklıkla özgür kılabilen kişiye ilişkindir (Sevim, 2010: 515).

⁵ Oğuz Demiralp, flaneur sözcüğünü doğrudan “aylak adam” olarak çevirir (Demiralp, 1999: 125). Hilmi Yavuz ise flaneur sözcüğüne Türkçe karşılık olarak ‘düşünür-gezer’ kelimesi ile isimlendirmeyi uygun bulduğunu ifade eder. (http://www.obarsiv.com/guncel/vct_0405_hilmiyavuz.html, pgf.1) .

⁶ Tanpınar, Atay ve Hisar (Abdülhak Şinasi) örneklerinde de görüleceği üzere bu tür kişilerin kendi kendilerine sordukları soruların başına “neden çevremde kimse yok?” gelmektedir. Yalnızlık veya toplumdan hafif de olsa uzaklaşma / dışlanmışlık bu türden kişilerin pek çoğunda görülen genel özelliklerin başında gelir.

⁷ Bazı aydınlar, flaneur ile aylak kişiyi birbirine denk tutmaktadır. Walter Benjamin, **Pasajlar**’da sıkça geçen flaneur kavramı için, kalabalık içerisinde yaşayan terk edilmiş kişi ifadesini kullanır. Benjamin’in tanımının temel noktası kalabalık vurgusunda yatar. Flaneur, yani dilimizde yaygın kullanılan yaklaşık anlamıyla aylak, aslında sokaktaki insan demektir. Orhan Veli’nin duyarlı, aylak ve avare küçük adamı, meyhanelere kadar birçok yeri sevinç ve keder içinde gezer. Bu aylak ve avare küçük adam, evi önemsemez; modern şehrin haz veren bütün mekânları onun evidir (Narlı, 2007: 228).

“flaneur”u gibi kaldırımda aylaklıkların yapıldığı, bütün yüzleri ve cilveleri ile “şimdiki zaman”ın sürüklendiği bir “fetiş-mekân” değildir (Andı, 2010: 241).

Burada üzerinde durulması düşünülen kavram olarak aylaklık, yukarıda ifade edilen Yahya Kemal Beyatlı'nın şahsına münhasır bir hayat tarzı olarak da anlaşılan “flaneurlük” değildir. Daha çok boş gezen, gün öldüren, zaman harcayan manasında kullanılan “aylaklık” düşünülmüştür. Edebiyat dünyamızda bunun birçok örneği olmasına rağmen akla ilk geliverenlerden şehrin avaresi, bohemın yaşantısı olarak kabul edilen Sait Faik Abasıyanık bunu hakkıyla yapan kişilerdendir:

“O, elleri cebinde, başında kasketi, daima yalnız, çoğu zaman berbat, çoğu zaman lüzumsuzluğuna kani, İstanbul sokaklarında gezerken bize hiç bir hocanın, hiçbir mektebin öğretmediği şeyleri öğretiyordu. Bizim kanunlarımızı, ahlak kaidelerimizi o yapıyordu.” (Ayhan, 2013: 145).⁸

Annesiyle yaşamanın ona sağladığı şartların da gereğiyle önce Burgaz Ada'da başlayan gezme faaliyetleri zaman içinde İstanbul'a inilerek gecenin geç vakitlerine kadar devam ettirilir. O meyhane senin, bu yer benim felsefesi içinde ayak basmadık yer bırakmayan Sait Faik, bazen bu aylaklığını ada vapurunu kaçırmaya kadar vardırır.⁹ Haldun Taner'e göre Sait Faik'i Sait Faik yapan onun aylaklığıdır (Taner, 2016:128). Can Yücel de Abasıyanık'ın aylaklığıyla ilgili şu mısraları karalar:

“Çakır gözlü Sait gezerken Burgaz'da
Bir bahar günü
Bir rahip görmüş, çiçeğe durmuş bir ağacın altında
Hışıst sesleri kol geziyor etrafta
Yeşil salatalar içinden
Ve deniz adı bilinmedik turfanda bir sebzevat
O anda ağacın üstündeki güneş gözlü sincap
Uzun tırnaklı ön ayaklarını sarı tüylü
Yanaklarına götürerek pışt demiş
Kimse oyuna getiremez çünkü
Yaşam tehlikesini
Edebiyat adına bile olsa
Demek ki Sait istemese de sincap Sait'ten korkmuş
Ve atlamış bademden kiraza” (Yücel, 2017: 79).

Bir başka tanınmış aylak da 27 Ocak 1973 tarihli günlüğünün sayfasına yazdığı ifadelerine göre Salah Birsal'dir:

⁸ Orhan Veli'ye göre Sait Faik, kahramanlarını o avare hayatının içinden seçmiştir. Çünkü en iyi tanıdığı insanlar o hayatın içinde yaşadığı için kahramanlarını en iyi bildiği hayattan (avarelik hayatı) seçmiştir (Ayhan, 2013: 145).

⁹ Tanpınar, Sait Faik'in yalnızlığını ve aylaklığını şu sözlerle ifade ediyor: “Tanpınar'a göre yalnız adam, Sartre'in La Nausee (Bulantı) romanındaki tiple başlar. Tanpınar'a göre bu adam kâinatı beğenmez, kâinattaki yerini bulamaz. Albert Camus'un Yabancı'sı da böyledir. Bu adam her şeye, kendi ıstırabına da yabancıdır. Sait Faik'teki “yalnız adam” biraz bunlarla ilgilidir.” (Tanpınar, 2013: 216).

“Bugün öğleye değin hiçbir iş yapmadım. Kitap da okumadım. Radyodan yüksek amperli sevdavi şarkılar dinledim. Saatlerin, dakikaların geçmediğini görünce de radyo programlarımızın insan yaşamını uzatmada en etkili yol olabileceğini düşündüm. Giderek yemeden, içmeden, kıpırdamadan günün yirmi dört saatini arka üstü yatmakla insan ömrünün birkaç katına çıkarılabileceği kanısına vardım. Ben buna benzer bir denemeye Dört Köşeli Üçgen adlı romanımda da girişmişim. Bereket o romanı kimse okumadı.” (Birsnel, 1976: 76).

Yabancı edebiyatçılardan da aylaklığı hayat tarzı olarak benimseyenler vardır. Bunlardan birisi Romanyalı Emil Michel Cioran’dır (1911-1995). O, Romanya’dan Paris’e geldiği yıllarda kiraladığı daracık evinde yaşar, yazmayı sürdürür ve üniversiteye kaydolur. Üniversite öğrencisi olduğu için kırk yaşına kadar üniversite yemekhanesinde karnını doyurur. Mezarlıklarda gezinir ve hiçbir işte çalışmaz (Toptaş, 2016: 153).

Fakat aylak denilince akla gelen kişilerin ve aylaklık konusunu ele alan eserlerin bir de negatif tarafı vardır. O da insanlarda özenti oluşturmaları.¹⁰ Çünkü aylak kişinin ne yapacağı belli olmaz, kestirilemez. Aylakları bu derece tehlikeli kılan, bir tehlide dönüştüren şeyse, serbestçe hareket etme, denetim ağından kaçma özgürlükleri; hareketlerinin önceden tahmin edilememesidir. Aylaklar hedefi olmayan insanlardır. Onların bir sonraki davranışlarının ya da yapacaklarının ne olacağını kestirilemez. Bu durumu kendisi de bilmiyordur. Bilse de umursamıyordur. Avarenin sabit bir çizgisi yoktur; yolları parça parça duraklardan oluşur. Aylaklar için her yer bir duraktır fakat bu durakların herhangi birinde ne kadar kalacakları da belli değildir. Aylaklar, artık hüsrarla neticelenen umutların iteklemesi ve henüz denenmemiş umutların çekmesiyle hareket edenlerdir. Nereye giderlerse gitsinler oraya yabancı olanlar; hiçbir yerde “yerli”, “yerleşik”, “toprağa bağlı” olmayanlardır (Bauman, 2001: 128). Panait İstrati’nin romanları bu yönden eleştirilmiştir (Uğurcan, 2012: 350).

Flanör ya da aylağın varoluş alanı alelade bir yer değil, yukarıda belirtildiği gibi kalabalıkların arası olan kenttir. Kent, aylağa modern bir yaşam alanı sunar. Aylak, kentlidir ve dolayısıyla da modernidir. Bu anlamda aylağı var eden, modernitedir denebilir. Aşırı nüfusun içerisinde boş vakitlerin insanı olan aylağı şekillendiren de bahsi geçen kent kalabalığı ve karışıklığıdır. Ya da moderniteye ve kalabalıklara karşı bir isyan tavrıdır aylaklık.

Yenileşme Dönemi Türk Hikâye ve Romanında Aylak

Türk edebiyatında aylak tipinin bir çeşidi olan flaneurleri denilince akla ilk gelenler arasında Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sait Faik Abasıyanık, Cevat Şakir Kabaağaçlı / Halikarnas Balıkcısı vb. yer alırlar.¹¹ Fakat bu edebiyat dünyasındaki flaneurlar kadar bir de aynı dünyanın mensupları olan edebiyatçılar tarafından ortaya çıkarılmış aylak tipleri vardır. Çünkü edebiyatın, yaşanan zamanın sosyal hayatını edebi eserlere yansıtmak gibi bir görevinin olduğu da unutmamak gerekir. Bundan dolayı reel zamanda görülen durumlar, anlatı metinlerinde de kurgusal olarak aynen görülmektedir (Özher, 2006:122). Sosyal hayatın bir yansıması konumunda olan edebiyat dünyası içinde aylak arketipine ilk olarak Tanzimat dönemi

¹⁰ Milan Kundera’nın Yavaşlık romanı buna güzel bir örnek teşkil eder:

“Yavaşlığın keyfi neden yitip gitti böyle? Ah nerede şimdi geçmişin aylakları? Halk Türklerinin tembel kahramanları neredeler, bir değirmenden ötekine sürüklenip duran, açık havada yıldız palasta uyku çeken şu serseri tayfası nerede şimdi? Kır yollarıyla, çayırılarıyla, harman yerleriyle, doğa güzellikleriyle nereye gittiler?” (Toptaş, 2016: 60).

¹¹ Bizim edebiyatımızın dışındaki aylaklardan birisi de Jean Nicholas Arthur Rimbaud’dur. Belçika’daki kaçak günlerinde de çok gezen bir aylaktı. Komün’ün yarattığı ahlaki ve politik dolulukla Charleville’e döndüğünde, Rimbaud, ukala bir aylak oldu. Illuminations’daki düzyazı şiirlerinden biri “Avareler” adını taşır. Rimbaud, En Yüksek Kulenin Şarkısı’nda aylak gençliğini anlatır (White, 2017: 40 / 91).

romanlarında rastlanılır.¹² Cumhuriyet öncesi, Ahmet Mithat Efendi'nin Felâton Bey'i, Rezaizade Mahmut Ekrem'in Bihruz Bey'i, Ömer Seyfettin'in Efruz Bey'i; Cumhuriyet sonrasında ise Avnüssalah, Orhan, Ömer, Hacı Vâmık, Suat, Hasan, Gözlemci, Hafız Nuri Efendi, Bay C., Bay Suret ve Muammer Bey bu aylak tipine örnek olarak gösterilebilir.¹³

Edebiyatımızda modern yalnız / ötekini / aylağı en güzel bir şekilde ele alan romanın hangisi olduğu düşünülünce akla ilk geleni Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam'ıdır. Aylak tipi, İlk Dönem Aylakları ve İkinci Dönem Aylakları olarak iki gruba ayrıldı. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Cumhuriyet'in ilanı arasında (1839-1923) ilk dönem aylakları; Cumhuriyet'in ilanından bugüne kadar dönem de (1923-2018) İkinci Dönem Aylaklar olarak sınıflandırıldı.

Eserlerde Yer Alan Aylak Tipleri

İlk Dönem Aylakları

Az önce de ifade edildiği gibi Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Cumhuriyet'in ilanı arasında (1839-1923) ilk dönem olarak düşünülüp tasnif edildiği için bu zaman diliminin aylakları olarak Felâton Bey, Bihruz Bey, Beylül, Necib ve Efruz Bey gösterilebilir.¹⁴

Felâton

Yunan filozofu Eflatun'un adının bir değişik şekli olan isimdir. Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı'nın ilk aylağı kabul edilen Felâton Bey, Ahmet Mithat Efendi'nin 1876 yılında yayımlanan Felâton Bey ile Rakım Efendi romanının mirasçisidir. Felâton, "alafranga" özentiyle yetiştirilmiş, Beyoğlu'nda Batılı usullere göre inşa edilmiş "kâgir" bir evde oturan, kalemde memur olsa da çalışmaktan hoşlanmadığı için işe gitmeyen, günlük iletişimde Fransızca konuşmaya "gayret" eden, Avrupa modalarını izleyerek, Avrupâi eğlencelere katılan, özellikle kalabalık olduğu günlerde Çamlıca gibi "seyir mahalleri"ne giden, kendini gösterişe ve tüketime kaptırmış, zevk düşkünü, gülünç, müsrif, mirasyedi züppe tiplemesinin ilk örnekleri arasında yer alır.

¹² Fazlı Necib'in 1909'da Selanik'te yayınlanan Menfi adlı romanı, istibdat dönemine odaklanan bir dönüşüm/olgunlaşma romanıdır. Ana karakter Ekrem'in züppelikle eş görülen bir aylaklık halinden sıyrılarak, dönemin politik hareketliliğine katılması romanın temel kurgusunu oluşturur. Bu dönemde yayınlanan Orhan Midhat'ın 1917'de yayınlanan Kanlı Muaşaka adlı eserinde olaylar I. Dünya Savaşı döneminde geçer. Ana karakter Seyfettin'in vatanseverliğinin karşısına koyulan bir aylaklık halini simgelemek üzere kurgulandığı romanda, aylaklık yine züppelikle birlikte sergilenir. Fazlı Necib'in Menfi romanında ve Orhan Midhat'ın Kanlı Muaşaka romanında Seyfettin'in karşısına aylaklık, çeşitli ideallerle desteklenen politik eylemlilik halinde koyulur. Aylaklık, bu metinlerde bireyin üzerine aldığı, kendini nitelendirmek için kabul ettiği bir kimlikten çok düşünsel bir yersiz yurtsuzlukla özdeşleştirilerek dışarıdan atfedilen bir kimliksizlik olarak vardır. Bu nedenle aylaklık, bu yersiz yurtsuzluğu kendi anlam dünyalarının değer çerçevesi içinde konumlandıramayan yazarların politik bir eylemlilik halinin gereğine inandıkları bir süreçte basite indirgeyerek biçimlendirdikleri bir varoluş hali olarak kalır (Küçük, 2007: 71).

¹³ Burada nesir türünden eserler ele alınmasına rağmen nazım türünden eserlerin bazılarında da bu aylak / flaneur tipine rastlanır. Sadece nesir sahasında değil aylaklık konusu nazım türünden eserlerde de yer bulmuştur. Rifat Ilgaz, İkinci Dünya Savaşı yıllarında aylak kesimlerin gündelik hayatını anlatan şiirlerini kitaplaştırmıştır (Cengiz, 2015: 65). Ayrıca İlhan Berk'in 1947 yılında yayımlanan yirmi beş sayfalık "İstanbul" şiiri de örnek gösterilebilir:

"Şair, şiirde İstanbul'un sokaklarını, caddelerini adım adım gezer. Şiirin aynasına gördüklerini yansıtır. Gördüğü şeyler pek iç açıcı değildir. O, bütün gerçekliğiyle, hoş gitmeyen bu tabloyu anlatırken şairane kaygılardan çok sosyo-ekonomik kaygılarını ön planda tutar. Şairin kendi ifadesiyle İstanbul kitabı "Marksist bir kitaptır." (Andaç, 2004: 23). Bu yüzden şiirde işçiler, yoksullar, zor şartlarda hayat mücadelesi veren insanlar vardır. Şiir, işçilerin sabah vakti koşuşturma içinde işlerine gitmesiyle başlar. Şair, beden gücüyle çalışan, geçim derdinden başka kaygısı olmayan yol amesi, vapur işçisi, terzi, duvarcı, hamal, ırgat, kayıkçı, fırıncı ve buna benzer birçok meslek gurubundan insana yer verir. Bu insanların sıradan, sade yaşantısını anlatırken İstanbul'un fakir yüzünü gösterir. Ekonomik anlamda mağdur insanların yaşantısını dizelerine yansıtır. Bakış açısı Nazım Hikmet'in sosyalist bakış açısıyla bağlantılıdır. Bu yüzden onun İstanbul'u karmaşanın, keşmekeşin, yoksulluğun, talan edilmişliğin İstanbul'udur." (Türkmenoğlu, 2011:1773).

¹⁴ Bu dönem aylakları, kahramanı oldukları kitapların yayımladıkları kronolojiye uygun olarak sıralandı.

Maddi durumu ziyâdesiyle yerinde olan Mustafa Merakî Efendi'nin tek oğludur. Yirmi yedi yaşında yüksek bir memur olan Felâton Bey, babasının sahip olduğu imkânlardan dolayı pek çalışmaya muhtaç durumda değildir. Haftada üç saat gittiği iş yerinde lak lak ederek vaktini geçirir. İşyeri olan kalem dışındaki vakitlerini ise başta Beyoğlu olmak üzere İstanbul'un batılılaşmaya kapılarını sonuna kadar açmış olan semtlerinde geçirir. Bütün ilk dönem aylak roman kahramanlarında görüldüğü gibi Felâton Bey'in de derinlemesine ideolojik ve felsefi düşünceleri yoktur. Onun tek amacı gününü gün ederek yaşamaktır.

Bihruz

İyi gün, güzel gün gibi manalar taşıyan bir isimdir. Rezaizade Mahmut Ekrem Bey'in 1889 yılında kaleme aldığı fakat 1896 yılında kitap haline getirilen Araba Sevdası romanının kahramanıdır. Bihruz Felâton Bey gibi batılılaşmayı yanlış anlayan, mirasyedi ve aynen Felâton gibi vezirlerden birisinin tek evladıdır. Her zaman karşılaşıldığı gibi bir kalemde çalışmaktadır. Fakat işinde çalışmak yerine Çamlıca gibi mesire yerlerinde gezmeyi daha çok tercih eder. Efruz Bey gibi bir yabancı dili tam olarak bilmemesine rağmen yine onun gibi yabancı dilde basılmış gazeteler alır, konuşmalarının arasına Fransızca kelimeler katar. Bütün aylaklar gibi o da çalışmaktan ziyade gezmek ve gününü gün etmek üzerine hayatını programlayan birisidir.

Behlül

Halit Ziya Uşaklıgil'in 1899 yılında Servet-i Fünun dergisinin 413-479 sayıları arasında tefrika edilen ve 1900 senesinde kitap olarak basılan Aşk-ı Memnu isimli romanının kahramanıdır. Çok gülen, iyi gülen manasına gelen Behlül, Beyoğlu yaşamını yakından tanıyan ve bu yaşamı, hatta genel olarak yaşama eylemini komedi olarak niteleyen biridir. Aslında bu neşeli görüntünün ve eğlence isteğinin ardında, aslında bunaltıcı bir can sıkıntısı vardır. Behlül sadece eğleniyor gibi görünür. Sıkılmamak, eğlenmek ona göre nefesine karşı vazifesidir. Öyle ki, sadece kendi nefesine karşı vazifeli olduğunu düşünmez Behlül. Alaycı bir şeklide insanlara ve memleketine karşı vazifelerini de belirler. Buna göre, insanlara karşı vazifesi, "birlikte eğlenmek", memleketine karşı vazifesi ise "mesirelerden istifade etmek"tir. Beyoğlu ve kalabalıklar, bir mevsim boyunca Boğaziçi'nde yalıda kalan Behlül'ü kendine, kente çağırmaya başlar. Boğaz'da kalan Behlül, yerleşmiş olmanın sıkıntısı ile onu bimekân ve bağısız kılacak Beyoğlu'na yönelir. Boğaz-Beyoğlu ikiliği, sorunlu olduğu düşünülen kalabalıklar, değişme, arınma, yerleşme özlemi, sürekli bir eksiklik ve arayış halinde olma, modern, kentli bireyin sıkıntıları olarak onun üzerinden okuyucuya yansıtılır. Ona göre onun etrafını saran veya arasında bulunduğu, içinden geçtiği kalabalıklar, çalışmaktan çok tüketen kalabalıklardır. O da bu kalabalıklar vasıtasıyla sıkıntılarının hafiflediğini düşünür. Aynen diğer birçok aylak gibi amca parasıyla geçinen, hazır iyici, sıkıntılı ve arayış içinde olan bir züppedir.

Necib

Mehmet Rauf'un 1900 yılında Servet-i Fünun'da tefrika edilen ve 1901 yılında kitap olarak yayımlanan romanının kahramanıdır. Soyu soppu temiz manasına gelen Necib, bir nevi Behlül'ün benzeridir. O, kendisini İstanbul'un alafranga yaşamına kaptırmış, eğlenilecek gezilecek mekânları bilen ve bu mekânların müdavimlerinden sayılan, Batılı musikiden anlayan, Batılı edebi metinleri gösteriş için değil içinde bulunduğu durumları örneklemek için kullanan, "telaş ve ateşle yaşamaya koyulan", "zevkin hayhuyuna tutulmuş, serüvenlere yatkın" biridir. Aylaksız züppe tipinin yaşadığı aidiyetsizlik, bu bağlı olmamanın beraberinde getirdiği arayışı en iyi yaşayanlardandır. Batıya açılan kapı olan Beyoğlu / Harbiye ikilisinin müdavimi olan Necib, aslında mutlu olacağı bir karşı cins ile yerleşik bir hayatın arayışı içindedir. Bundan dolayı

sürekli bir eksiklik ve arayış halinde olma, modern Necib'in en büyük şikâyetleri arasında yer alır. Kentli birey olarak Necib, sıkıntılı bir tiptir. Çalışmaktan çok tüketen bir mirasyedir.

Efruz

Ömer Seyfettin'in 1914 yılında Safahat dergisinde tefrikasına başlanılan ve 1919 yılında müstakil bir kitap olarak yayımlanan eserinin kahramanıdır. Şule, parıltı manasına gelen Bihruz, aylak tipinin bilimsel olmayan metinler kaleme alan temsilcisidir. Bir nevi eserin kaleme alındığı dönemdeki ünlü kişilerin parodisi gibidir. Yani temsili bir tipidir. Yirmi dört yaşında ve o dönemde aydın geçinen snop tipinin güzel bir numunesidir. Sosyoloji, edebiyat eleştirmeni, tıp doktoru bilgilerine sahip bir kimse havası verse de ciddi bir bilgi birikimi ve yeteneği yoktur (Alver, 2002: 268). Hümanist bir tarafı vardır. Kitap yazsa da kaleme aldığı eserin çok büyük bir kısmı – bin dokuz yüz elli nüshası- kese kağıdı yapılmak üzere esnafa verilir. Kitap düşkünü gibi görünmesine rağmen kitap okuma alışkanlığı olmayan birisidir. Diğer aylakların bazıları gibi kalemde çalışmasına rağmen anne desteğiyle geçinen, mirasyedi, züppesidir.

İkinci Dönem Aylakları

Cumhuriyet dönemi ile başlangıcını kabul ettiğimiz ikinci dönem aylakları, tam olarak olmasa da ilk dönemkiler gibi alafrangalaşmanın içine hapsedilmiş, züppelik haliyle gölgelenmiş aylaklara benzerler. Fakat onlara göre daha eğitilmiş, daha dürüst, biraz daha ayakları yere basan tiplerdir. Bu dönem eserlerinde aylaklık iki şekilde okuyucuya sunulur. İlki, Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak* (1922), *Sodom ve Gomore* (1928), *Ankara* (1934) ile Peyami Safa'nın *Bir Tereddüdün Romanı* (1933) eserlerinde müstakil bir şahsiyet üzerinden değil, eserin genel havası içinde okuyucuya sunulur.¹⁵ İkincisi ise aynen ilk dönem eserlerinde olduğu gibi tahkiyeli eserin kahramanı üzerinden - Avnüssalah, Bay C, Muammer ve Bay Suret vb.- aylaklık ele alınır, anlatılır.¹⁶

Avnüssalah

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1930 yılında yayımlanan *Utanmaz Adam* romanının merkezi kahramanı olan aylaktır (Taştan / Oto, 2014: 253). Avnüssalah, rahatına düşkün, fakir bir ailenin hiç çalışmayan ferdidir. Bazı kahramanlarda olduğu gibi o da annesiyle yaşamaktadır. Kendisi gibi aylak olan Ali Safder isimli arkadaşıyla hırsızlık yaparak ve insanlardan tehdit yoluyla para isteyerek hayatını devam ettirir. İnsanların duygularını sömürmek için Yaralı Gönüllere Teselli Evi diye bir mekân açar. O, hileci, düzenbaz ve şantajcı bir tiptir. Emekli Atıf Bey'in ilaç alsın diye kendisine verdiği paranın üstüne yatar, lokantalarda karnını doyurup ücret ödemediği sınırsız (Karadeniz, 2013: 1761). Kendisi, hayat felsefesini kısaca şu şekilde ifade eder:

“Vicdanımca bu dünyada zararlı olan yalnız bir şey vardır. İnsan öldürme. Bence yalnız işte bu canavarlıktır. Yaşamak için bundan başka her atak mubahtır.”(Gürpınar, 1984:138).

Berna Moran, Avnüssalah tipini ve bu tipi ortaya çıkaran Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aylak tipi hakkındaki görüşünü şu cümlelerle ifade eder:

¹⁵ Bu anlamda, *Bir Tereddüdün Romanı*'nda, tam olarak yaşanılan olmasa da yaşanmak istenen hayat “aylak” bir hayattır. *Bir Tereddüdün Romanı*, aylaklığın kendini ifade etme şansı bulabildiği, metinsel olarak öne çıktığı, bohemlik üzerinden net bir şekilde görünür kılındığı ilk romandır (Küçük, 2007: 115). Fakat ilk gruba dâhil olan eserlerde “aylaklık”, bazı muhtelif romanlara nazaran daha dolaylı yoldan ifade edildiği için daha az hissedilir. Ayrıca bu romanlardaki aylak tipler ifade edilirken Dandy unsurlardan da istifade edilmiştir (Kolcu, 2012: 15).

¹⁶ Bu dönem aylakları, kahramanı oldukları kitapların yayımladıkları kronolojiye uygun olarak sıralandı.

“Avnussalah, toplumda dönen dolapları bilen düzenbaz, utanmaz, kurnaz bir tilkidir. Dolandırıcılık, sahtekârlık ve şantajlarla servet yapar. Avnusselâh iğrenç bir adamdır ama Gürpınar onun da elde ettiklerini yanına kâr bırakır, çünkü Avnusselâh kötülüğünü, hırsız olduğunu inkâr etmez ve bu bakımdan, Gürpınar’a göre yine namussuzlukla para kazanmış, işini kanuna uydurmuş ikiyüzlü zenginlerden daha dürüsttür”(Moran, 2002: 119).

Orhan

Safiye Erol’un 1938 senesinde Semih Lütfü Kitabevi tarafından yayımlanan 253 sayfalık romanının kahramanıdır. Orhan, Kadıköy’ün Romanı isimli eserde yer alan kahramanlar içerisindeki aylak tipini temsil eden kişidir. Kitapta, 1930’ların başında İstanbul’un Kadıköy semtinde yedi tane arkadaşın başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bedriye, Necdet ve Burhan’ın çevresinde gelişen bir romandır. Bu Bedriye, Necdet ve Burhan’ın da yer aldığı yedi arkadaş içinde Orhan, aylak, şarkı söyleyen ve esprili bir gençtir.

Ömer

Sabahattin Ali’nin ilk kez 1940’da yayınlanan *İçimizdeki Şeytan* adlı romanın merkezi kahramanıdır. Ömer, nihilist bir aylaktır. İstanbul’un, özellikle Beyoğlu gibi, çeşitli semtlerinde, sokaklarında, kahve ve lokantalarında geçen roman, ana karakteri Ömer’in yaşam karşısındaki tutumu üzerinden, dönemin aydın çevrelerine ışık tutarak, bu çevreleri etkisi altına alan düşünsel eğilimleri odağına alır. Ömer, Macide’ye âşık olarak bu aylaklığını yenmek ister. Macide ile aynı evi paylaşmaya başlayan Ömer, aylaklık haline son vermek adına büyük bir adım olarak kabul edilen çalışma hayatına atılır. Macide ile birlikte yaşama isteğinin beraberinde getirdiği çalışma mecburiyeti, gelecek kaygısı taşıma ve ileriye düşünme gibi değişiklikleri de Ömer’in yeni hayatında öne çıkartır. Ömer’in kentle girdiği ilişkinin de farklılaşmaya başladığı bu süreçte vurgu, tüketici kalabalıklar üzerindedir. Kentin fabrikayı andıran uğultusu içinde koşar gibi yürüyen, ter kokulu, aceleci kalabalıklar ve gece olmasına rağmen boşalmayan aydınlık sokaklar, bu ilişkiyi verme açısından en çok tekrarlanan motifler arasındadır. Macide ile tanışmadan önce, kalabalıkların içinde işi gücü olmayan bir kent gezgini gibi dolanan Ömer, modern kent yaşamının beraberinde getirdiği “kalabalık içinde yalnız olma” hissini ağırlığını taşımaya başlar:

“Sokaklarda dolanan aylak gözün camekânlara takılması, bu anlamda sözü edilen değişim açısından önemli bir kırılma yaratır. Kent içinde duyulan yalnızlığı, bu yalnızlığa neden olan değer farklılığının eziciliğini sona erdirmek, kalabalıkların dışında iki kişilik bir dünya yaratmak için atılan adım, kalabalıkların “aile” kurumuna yüklediği anlamı paylaşma durumunu da beraberinde getirir. Böylelikle de, bu adım, kalabalıkların içinde olsa da kalabalıktan biri olmayı reddeden Ömer’i, ‘mühim biri’ne dönüştürmeye, Ömer’in en azından onlara imrenmesine neden olmaya başlar.” (Küçük, 2007: 133).

Hacı Vamık

Abdülhak Şinasi Hisar’ın 1944 senesinde yayımlanan Çamlıcadaki Eniştemiz romanının merkezi kahramanıdır. Seven, âşık manasına gelen bir isim Hacı Vamık Bey, hem aylak, hem avare hem de farkında olmadan yaşadığı yabancılaşmanın ilk örneklerindedir (Taner, 2016: 21; Sazyek, 2010: 74). Üzerinde delilik belirtileri barındıran bir aylaktır. Hayal içinde, mübalağalı, aceleci, aşırı heyecanlı, çocuk ruhlu, dağınık, kıskanç, herkesi çekiştiren bir adamdır. Poker oynar, namaz vakti gelince ara verip namazını kılar, sonra tekrar kumara döner. Tezatlar içinde bir adamdır. Enişte evde çok güzel yemekler pişirir, Fransızca’dan tercüme edilmiş cinayet romanları okur, o devrin eğlence yeri olan Beyoğlu’nda Avrupa tarzı eğlence

yerlerine gider (Esen, 1991:120). Vamık Bey, yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere “normal dışı” davranışlar sergileyen bir aylaktır:

“Hacı Vamık Bey; dünyanın kendi etrafında kurulu olduğunu zanneden, bununla birlikte başkalarına bağımlı yaşayan garip bir insandır. Çamlıcadaki Eniştemiz olarak Hisar’ın dünyasına oradan da bizim dünyamıza süzülen Vamık Bey’i hepimiz tanırız aslında. Deli Enişte Hacı Vamık Bey, sanki dünyanın tüm garip huylarını kendinde toplamış gibidir. Büyüye, sihire, fala, perilere, iyi saatte olsunlara, uğura, uğursuzluğa, nazara, bedduaya, namahremliğe inanan; kâğıt oynarken birden kalkıp namazını kılar tekrar gelip oyuna oturan; her konuda bilgisi olan ve bilgiçlik yapan; yemek yemeyi ve yapmayı bir sanat olarak gören; çocuklarla çocuk büyüklerle büyük olan; kendisini dinleyen olmazsa kendi kendiyile konuşan; makam verildiği zaman Arabistan’a koşa koşa giden sonra görevden defalarca azledilen ve bütün bu saydığımız özelliklere ek birçok garipliklerle dikkat çeken enteresan bir tiptir.” (Kanter, 2007: 207).

Suat

Suat, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın 1949 senesinde yayımlanan Huzur adlı romanın kahramanlarından. Onun her şeyi reddeden nihilist tavrı, özgürlük adına kendini toplumun dışında konumlandırması, etiketlerin ve her türlü kurumsallaşmanın dışında kalma isteğini beraberinde getirir. Geçmişle herhangi bir bağ kurmayan, gelecek için inancını yitiren, tüm aidiyet hislerinden arınmak için melâmeti benimseyen, mesuliyet ve mecburiyetten hoşlanmayan, yerleşik değer yargılarının, ahlak kurallarının üzerinde farklı bir sistemin gerekliliğini duyan, bu tip bir sistemi getirecek, felaketler dâhil herhangi bir köktenci değişimi bekleyen biridir Suat. Romanın genelinde Suat, dünyayı, varoluşunu anlamlandırma kaygısı taşıyan ve ruhunda vehmettiği “avareliği” gayesiz olduğunu iddia ettiği kötücül eylemlerle dışa vuran, “ümitsiz” ama “zeki ve cesur” bir adam olarak konumlandırılmıştır.

Hasan

Hasan, Atilla İlhan’ın 1953 yılında yayımlanan ilk romanı Sokaktaki Adam’ın merkezi kahramanıdır. Modernist bir roman olan Sokaktaki Adam, aylaklığın özelliklerinden olan yabancılaşma, arayış, iç sıkıntısı vb. nitelikleri bünyesinde barındıran bir eserdir. Hasan, Bay C: gibi protagonist bir kimliğe sahiptir. Romanın ana temelini bireyin [Hasan] yabancılaşması ve doğal olarak bunun beraberinde getirdiği bunalımlardır. Hasan, diğer aylakların aksine birazcık “serseri” bir tiptir. Yabancılaşma ve anomi, Hasan’ın toplumla olan bağı hızla azaltmaktadır. O, üniversite yıllarından tanıdığı sevgilisi Ayhan’ı yarı yolda bırakıp terk edecek kadar yaşadığı topluma ve değerlere yabancıdır.¹⁷ Romanın anlatıcılarından biri olan ve yedinci bölümü anlatan Hasan’ın bu bölümde en çok anlattığı durum yabancılaşmadır. Onun ne kadar yabancı ve topluma aykırı olduğunu diğer roman kahramanları Meryem ile Yakup çok güzel bir şekilde ifade ederler. Hasan, aylağın önemli özellikleri arasında yer alan iç sıkıntısını yaşadığı için kendisini “insan haline gelmiş sıkıntı” olarak tanımlar (Sazyek, 2009: 96). Uzun bir seyahatten sonra İstanbul’a ayak basan Hasan, sahip olduğu iç sıkıntısının verdiği bakışla İstanbul’u “dehşetli bir iç sıkıntısı içinde bulduğunu” ifade eder.

¹⁷ Hasan sadece Meryem’i terk etmez. Ondan önce düzenli bir hayatı ve belirli bir iş sağlayacak olan üniversiteyi de terk eder:

“Üniversiteden ayrılıp, yani kazanabileceği “statü”den vazgeçip, “basit” bir kamarot olarak çalışmak Hasan’ın aylaklığı bağlamında en önemli kararlarından biridir. Öyle ki, terk edilenlerle kamarotluk arasında yapılan karşılaştırmalar, Hasan’ın bir kamarottan beklenmeyecek özellikleriyle çevresindekileri şaşırmasına dair yinelemeler, romanda sık sık karşılaşılan ve sözü edilen kararın önemini pekiştiren unsurlardır. Bu kararsa hem Hasan’ın aylaklığı neticesinde hem de onu aylak kılması yönünde seçtiği bir meslek olarak sergilenir. Yerleşik hayatın dışında alışıldık çalışma pratiklerini bozan, bir gezgin gibi oradan oraya savrulmayı, evsizliği, bağısızlığı imleyen kamarotluk, bu anlamda, bir aylağa en uygun meslek hatta önerebilecek tek meslek olarak aktarılır.” (Küçük, 2007: 154).

Hasan, yalın, güven duymayan, yenik, amaçsız, belirsizlik içinde yaşayan, kendisini boşlukta hissedene, ne istediğini bilmeyen, acı çeken, yalnız, sevgisiz, iletişimsiz, arayış içinde olan fakat ne aradığını bilmeyen bir tiptir.

Gözlemci

Gözlemci, Salah Birsel'in 1957 yılında tamamlayıp 1961 senesinde yayımlanan ve sinemaya da uyarlanan Dört Köşeli Üçgen kitabının kahramanıdır. Aynen Bay C.'de olduğu gibi burada da kahramanın adı belli değildir. Sadece adı "Gözlemci" olarak geçer. Roman anlatıcısı, fabrikada bekçilik yapan Gözlemci ile birlikte dünyaya, yaşama ve insan hallerine farklı perspektiflerden bakar. Roman kahramanı Gözlemci, topluma dışarıdan bakarak "çemberin dışından" bakan, gördüklerini aykırı bir tutumla dile getiren ve insanlarda kendi yaptığı gözlemler yoluyla farkındalıklar gösteren bir kişidir.

Gözlemci de Bay C. gibi devamlı çalışıp para kazanma mecburiyetiyle yaşadıklarını hissetmeyen insanlardan farklı olduğunu söylüyor. Gözlemci'nin farklılığı, her türlü kişisel ve toplumsal ezberin, alışkanlıklar zincirinin dışında kalmasıyla belli oluyor. Fabrikadaki işinden, gerçeği gösteren gözlemleri yüzünden kovulunca, gözlemlerini önce bir sergide sonra da bir dükkânda satmaya başlıyor. "Ben gözlemciyim" dediğinde işinin gözlemcilik olduğunu söylediğinde insanlar yadırgamaya başlıyor ama buna rağmen dükkânının pek çok müşterisi oluyor. Zamanla gözlemleri giderek "saçma" bir hal alıyor. Bir akıl hastanesine yatıyor. Fakat zaman içinde gözlem yapmanın onun açısından bir varoluş meselesi olduğunu anlıyor.¹⁸ Sonunda "gözlem yapıyorum o halde demek varım" düşüncesine ulaşıyor.

Hafız Nuri Efendi

Memduh Şevket Esenal'ın 1958 yılında yayımlanan "Mendil Altında" kitabında yer alan "Hayat Ne Tatlı" hikâyesinin aylak kahramanıdır.¹⁹ Hafız Nuri Efendi, başıboş gezen bir kişidir. Hiçbir amacı olmadan evinden çıkar ve yolda rastladıklarıyla konuşarak evine tekrar geri döner. Onun bir günlük hayatının anlatıldığı eserde, annesiyle yaşayan hiçbir işi olmayan aylak bir tiptir Hafız Nuri Efendi. Pencereye oturup etrafı seyretmek en hoşlandığı işidir.

Bay C

Bay C., Yusuf Atılgan'ın 1957-1958 Yunus Nadi Roman Armağanı ikincilik ödülünü alan ve 1959 senesinde yayımlanan Aylak Adam romanının kahramanıdır (Yüksel, 1992:32). Aylaklığın ilk manifestosu, aylak tiplemesinin bir değer olarak ortaya atıldığı ilk eser, modernist bir roman olan Aylak Adam'dır (1959).²⁰ Romanın merkezi kahramanı ve aylak imajının göstergesi olan Bay C, hem aylaktır hem parası vardır.²¹ Aylak tipinin genel özellikleri arasında yer alan mirasyedilik ve arayış burada da karşımıza çıkar. Babasından kalan miras ile rahat bir yaşam sürmektedir fakat bu rahatlığı sadece ekonomiktir. Ruhsal olarak büyük bir boşluktur. Onu arayışa iten ise sadece ruhsal durumu değil aynı zamanda içerisinde bulunduğu sosyoekonomik koşullardır. Diğer aylaklardan farklı olarak onun arayışı; hayatının kadını olacak ve kendisini anlayacak olan karşı cinstir. Bunun etkisiyle önce Ayşe, devamında Bayan B. ve Güler ile bu arayışını devam ettirir. Fakat onun bu arayışında arayıp da

¹⁸<http://www.edebiyathaber.net/dort-koseli-ucgen-gozlem-yapiyorum-o-halde-varim-hulya-soysekerci/>

¹⁹ Memduh Şevket Esenal, Mendil Altında, Dost Yayınevi, Ankara-1958

²⁰ İsmet Emre'nin dediği gibi Aylak Adam, postmodern roman değildir. Modernist bir romandır (Sazyek, 2010: 75).

²¹ Fethi Naci, Aylak Adam'ın merkezi kahramanı Bay C ile Lermonov'un Zamanımızın Kahramanı'nın tiplerinden Peçorin ve Griboyedov'un Akıldan Bela'sındaki Çatski arasında benzerlikler olduğunu ifade ediyor (Naci, 1997: 153).

bulamadığı karşı cins, Zehra Teyzesi'dir.²² Bundan dolayı sinemada gördüğü şaşı fahişenin peşine takılır. Çünkü sinemada gördüğü bu kadın, onun çocukluk günlerinden beri bilinçaltında yaşayan ve arayışının temelini oluşturan ve onun biricik kadını olan Zehra Teyzesi'ne benzer. Yani Zehra Teyze, "beklenen kadın"dır.²³

Bay C., Edebiyat Fakültesi'ne kaydolur ama dört ay dayanabildiği dersleri "can sıkıcı" bulduğu için terk eder. Kolej'de başlayan eğitim hayatı tamamlanamayan üniversite ile son bulmasına rağmen aydın bir kimliğe sahiptir. Cebinde kitap taşıyacak kadar çok okur. İlk dönem aylakları arasında yer alan Efruz Bey gibi hikâyeler kaleme alır, sinema ve tiyatroya gider. Avrupalı ressam ve müzisyenleri tanır. İçe dönük, varlığını sorgulayan, hor görülen, dışlanan bir tiptir. Benimsemiş olduğu aylaklığının belirli bir felsefesi / disiplini yoktur. Toplumsal baskıdan kaçtığı için bireysel olarak davranır.

Türk edebiyatında aylak tipinin kırılma noktası olarak Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam romanı gösterilir. Çünkü Atılgan'ın Aylak Adam'ıyla birlikte aylak tipi değişmiş, özellikle Tanzimat döneminde hedef tahtasına yerleştirilen "yanlış Batılılaşmış kentli tipi" olan aylak insan karakteri, kendisine cephe alınmayan; aylaklığı tam anlamıyla bilinçli bir eyleme döken bir karakter hâline gelmiştir. Bu bilinçlilik hâli de aylak tipinin konumlandığı yeri büyük ölçüde değiştirir (Aslan, 2016:7). İlk dönem aylaklarından olan Efruz ve Bihruz'un aksine iyi derecede yabancı dil bilir. Efruz, Fransa'ya gitmiş dedirtmek için aylarca evden çıkmazken Bay C., gerçekten Fransa ve İngiltere'ye gitmiştir. Aylak Adam, bireyin yaşadığı topluma olan yabancılaşmasını anlatırken, modern ve kentli aylak tipi ile bilinçli bir aylağın neler yaptığını anlatır. Bay C.'nin bundan dolayı Tanzimat romanlarında çizilen mirasyedi ve yanlış Batılılaşmış züppe tiplerine benzemeyen bir özelliği daha ortaya çıkar. O da Bay C.'nin, çevresine son derece duyarlı, etrafını dikkatle izleyen, insanları gözlemleyen bir aylak oluşudur.²⁴

Bay C., her aylak gibi kalabalıklar içinde yalnızdır. Bunun sebebi de insanların riyakârlığı ve tekdüze bir hayat yaşamalarıdır. Onun aylaklığında, etrafındaki insanlardan ikiyüzlülüklerinden dolayı kaçması etkilidir. Kalabalık arttıkça, insanlar birbirini daha az tanır hâle gelir. Yani bu insanın çevresine karşı olan yabancılaşmasının da bir göstergesidir:

"Yabancılaşma ve onun önemli türevi olan anomi, toplum un temelini meydana getiren diğer ve norm gibi etmenlere, bireyi bunlara uymaya yönlendiren hatta zorlayan kurumlar arasındaki kopma durumudur. Yabancılaşmanın yaygınlıkla bilinen yönü olan kendi değerlerinden uzaklaşmanın yanı sıra özel bir yanının da oluşunun kanıtı, herkeste olmasa da bazı kişilerin davranışlarında, tutumlarında ve dış dünyayı algılayış tarzlarında oluşan olağan ötesi yaşantı ve durumların bulunmasıdır. Bu noktada altı çizilmesi gereken, toplumsal yapıdaki benzer koşullar ve durumlar her kişide değil; ancak bireyler üzerinde normal dışı sonuçlar oluşturabilmektedir. Dolayısıyla birey, toplumdaki yeriyle ve rolüyle örtüşmediğini hissetmeye, toplumsal

²² Onun arayışının ilk basamağı, iki kişiden oluşan bir toplumdur. İçinde sadece meçhul olan sevgilisi ile kendisi olacaktır. Arayışının ikinci basamağı gerçek aşktır. O hep bulamadığı gerçek aşkını arar. Bu aradığı aşk aynı zamanda onu toplumdaki tek tutunacak dalıdır. Çünkü Güler ve Ayşe ile başladığı bu aşk arayışı Bayan B ile devam eder ama onunla ilişkisi tanışmadan öteye geçmez. Halbuki onun aradığı yıllardır bilinçaltında yatan annesine benzeyen Zehra Teyzesi'nin tıpkısını aramaktadır. Bilinçaltında olan yegâne kadın imgesinin sahibi olan bu kadının benzerini aramaktadır. Arayışın üçüncü aşaması çocukluk yıllarından beri bulamadığı sevgi ve şefkattir. Çünkü babası sadece ona para göndererek, ruh dünyasının maddi tarafını tamamlamış ama sevgi-şefkat tarafını eksik bırakmıştır.

²³ Yusuf Atılgan, gerçek hayatında çok sinemaya giden bir kişidir (Yüksel, 1992: 27).

²⁴ O kadar ki Bay C., kendi aylaklığının farkına varıp "bir aylağım" diyerek bu bilinç durumunu bir adım öteye götürür. Şiddetli eleştirilere neden olan bu aylaklık veya avarelik, toplumdaki geri çekilişi değil, yeniden bir yapılanma için yüklenilmiş amaçlı bir çalışmadır (Urry, 1999: 275). Çünkü onun aylaklığı, toplumun günöbirlik ilişkilerine, dedikodularına, eşya düşkünlüğüne, eli paketlilere, sadece tensel dokunmadan ibaret cinsel ilişkilere bir başkaldırıdır (Özher, 2006: 124).

yapı kendisinden uzaklaşmaya başladığı anda yabancılaşma sürecine girer. Bu kopuş, yanında dış gerçekliği ve yerleşmiş kuralları sorgulamayı getirir. Nihayetinde bireyin yoluyla toplumunki birbirinden ayrılır.” (Sazyek, 2010: 66).

Bay C., aynı zamanda modern kentin bir fotoğrafını da gösterir bizlere. Modern dünyanın yaşam alanı olan “kent”, insana sunduğu pek çok imkânla birlikte, çeşitli insani ilişkileri de yok etmiştir. Bay C., en çok da bu durumdan rahatsızdır. Sokaktayken çevresini dikkatle izler ve bilinçli bir şekilde ayrıntılara dikkat eder. Onun sokağa çıkışı ve sokağı ayrıntılı tasviri, topluma ne kadar yabancı olduğunun bir göstergesidir. İnsanların birbirlerine karşı birer yabancı olduklarına ama yine de samimi gibi görünmelerine içerler. Bay C.’yi özel yapan da işte bu bilinçli ve sorgulayıcı tavrıdır.

Çevresiyle uyum sorunu yaşayan Bay C, mutlu olmak için bir varoluş mücadelesi içindedir.²⁵ Bu varoluş mücadelesi vermesinin sebebi ise çocukluğunda bilinçaltına itmiş olduğu anıların etkisinden kurtulmaktır (Özher, 2006: 122). Geçmişinden bir türlü kopamadığı için hayatının geneline bakıldığında hâlden ziyade mazinin etkili olduğu görülür. Onun aylaklığı seçmesinin temelinde babasına duyduğu tepki vardır. Babasının ona sık sık söylediği “adam olmayacak bu çocuk” sözleri ile “babasının teyzesine olan sarkıntılığı” aylaklığında etkilidir.²⁶ Sırf babası bıyıklı olduğu için bıyıklı insanlardan nefret eder. Bay C.’nin hissettiği yalnızlık duygusuyla toplumsal yabancılaşmanın arka planında da babasına duyduğu nefret yatmaktadır (Kolcu, 2003: 42). O, nefret ettiği babasından dolayı Oidipus kompleksini de yaşar. Babası ile Zehra Teyzesi arasında yaşanan cinsel ilişkiye gösterdiği tepkiyi oidipus kompleksiyle açıklayabileceğimiz gibi mitik değerlerle de bu durumu izah edebiliriz:

“Mitik anlamda ocuk cennete özgü bir zamanda yaşar. Çocuğun cenneti kendisi ve annesinden ibarettir. C’nin cennetinde ise annesinin yerini Zehra Teyze almıştır. Babanın sevgiyi sadece tensel bir zevkten ibaret görmesi ve Zehra teyzeyi de cinsel obje konumuna düşürmesi C’yi yaşadığı cennete özgü zamandan koparmıştır.” (Özher, 2006:123).²⁷

Bay C.’nin herkesçe benimsenmiş toplumsal kurallara uyum sağlayamaması, çevresinde kendisini anlayacak yakın birinin bulunmaması Bay C.’yi bütün roman boyunca bir “tutamak” arayışına sevk etmiştir. Bu tutmaktan amaç ise teyzesinin ona yıllar önce yaşatmış olduğu “gerçek sevgi”dir.

Yalnızlık Bay C.’nin ister istemez yaşamak zorunda olduğu bir durumdur. Çünkü yaşadığı toplumun “eli paketlenmiş vb.” değerlerine karşı tavır takındığı için, ister istemez çok büyük bir yalnızlığa itilmiştir. Durumun böyle olmasında, herkes ile uyumsuzluk içinde olmasının inkâr edilmez bir katkısı vardır. Çünkü Bay C.’nin adı bile toplum kurallarına karşı bir uyumsuzluk ifade etmektedir.

²⁵ Varoluşsal kavramlar Bay C.’de de etkilidir. Çünkü onun yalnızlığı bir nevi insanı tüketirken arka planda ikinci bir doğuma da işaret eder. Merkezi kahraman olan Bay C, belki de farkında olmadan bu ikincisini gerçekleştirmek için uğraşır.

²⁶ Zehra Teyze’nin C.’ye masallar okuyup, onunla oynaması, C.’nin hayatı boyunca mutlu olduğu tek zaman dilimini sunması, teyzenin unutulmaz olmasını sağlamıştır. İşte bu faktörler Bay C.’yi hayatı boyunca arayış içine itmiştir. Bu arayışta Zehra Teyze gibi bir hayat arkadaşı ve Zehra Teyze ile geçirilen ve mutlu olunan zaman dilimleri ilk sıraları teşkil eder. Babasının Bay C.’ye verdiği zarar sadece onun için kutsal olan “teyze” faktörüne verdiği zarar değildir. Bay C.’nin sosyalleşmesine de zarar vermiş, aksamasına sebep olmuştur: “Baba yaşadığı toplumun –para, güç, iktidar, menfaat, yaşamdan zevk alma gibi- değerlerini oğluna aktarmadığı için C’nin politik toplumsallaşma süreci yarıda kalır. Hatta C’nin toplumun genel geçer kurallarına aykırı bir kimliğe sahip olmasına yol açmıştır.” (Özher, 2006:124).

²⁷ Bay C.’nin anne özlemini “anima” değil, “anne arketipi” kapsamında görmek daha tutarlı olacaktır (Sazyek, 2010: 78).

Bay Suret

Leyla Erbil'in 1960 yılında edebiyatımıza armağan ettiği ilk öykü kitabı Hallaç'ın aylak karakteridir.²⁸ Bay Suret, seçkin bir ailenin ve çocukluğu yalıda geçmiş ferdidir. Babası general, dedesi paşadır. Kısa bir süreliğine Amerika'ya gitse de Türkiye'ye dönmüştür. Dönünce, suyu ve elektriği kesilmiş bir tavan arasında tek başına yaşar. Toplumla barışık değildir. Komşuları tarafından, kendini beğenmiş, küstah, kimseyle konuşmayan, sabah çıkıp sabah dönen bir sarhoş olarak görülür. Hatta bir komşusu tarafından Bay Suret'in ensesine yumruk bile atılır. Bu hareket, toplum tarafından kabul görmeyen aylaklara verilen tepkinin şiddet boyutunun göstergesidir. Özgürlüğüne düşkün olduğu için, hürriyeti kısıtlanır korkusuyla benliğini yitirmiş bir memur, kılıbık bir paşa damadı olmak istememiştir. Kimsenin kimseyle uğraşmadığı, istenen saatte eve dönülebilen Amerika'yı özgürlük kavramından dolayı memnuniyetle anar. Özgürlüğünü hiçbir şeye değişmez, hiçbir ağırlık altında kalmayı, bağlı olmayı kabul etmez. Tek amacı ruhunun tatminidir. Onun hayat felsefesi, özgürlüğünü daraltacağı için minnet altına girmekten uzak durmaktır.

Bay Suret'in eğitim durumu hakkında kesin olarak bilinen ilk şey bir aralar Galatasaray Lisesi'nde okuduğudur. Amerika'ya gitme sebebi metinde net olarak belirtilmemekle birlikte, öğrenim amaçlı olması muhtemeldir. Bay C., gibi kitaplarla ilişkileri iyidir, pek çok kitaba sahiptir. Bergson'un, Bismark'ın, L. Von Ranke'in, Nietzsche'nin eserlerinin yanı sıra Larousse'un 1914 baskısı da kitapları arasındadır. Fırçayla duvara bir şeyler çizmesi de ressam olma ihtimalini ortaya çıkarır. Salon dansları hakkında bilgisi de vardır.

Bay Suret, asil bir aileden gelmenin verdiği yüksek bir ahlak anlayışına sahiptir. Kendisine saldıran komşusunu, gençliğinden kalma judo bilgisiyle merdiven parmaklıklarından aşağı atabilecekken bunu düşüklük kabul ettiği için yapmaz. İnsanların cirkefliklerini görmemek için zihnini başka şeylerle meşgul eder. Kendisini ötekileştiren topluma; kendisine hakaret eden, saldıran apartman sakinlerine dahi hoşgörüyü bakmayı başarır. Bay C.'nin parasız hâli diyebileceğimiz Bay Suret, naif bir insandır. Bay C., olaylar karşısında ağlamazken o, anılarıyla baş başa kaldığında hıçkırıklarına engel olamaz. Türk edebiyatının aylak bir karakteri olan Efruz Bey'deki bu hümanizme, Leyla Erbil'in Bay Suret'inde de rastlanır (Koçal, 2010: 217-223). Bay Suret, içinde bulunduğu topluma karşı yabancılaşan, onlardan ayrışan, ben ve öteki ayrımını dile getiren bireyin öyküsüdür. O da ötekiler gibi yaşamayı reddederek, kendi yaşamının öznesi olmayı tercih eder (Saygılı, 2016: 61).

Muammer

Melih Cevdet Anday'ın 1965 yılında yayımladığı Aylaklar romanının merkezi kahramanıdır (Doğan, 2001: 89). O kadar aylak birisidir ki, hukuk fakültesi mezunu olmasına ve avukatlık bürosu olmasına rağmen, ayağına kadar gelen işleri elinin tersiyle iter. Eşi Ayla'nın kendisini arkadaşı ile aldattığını düşündüğü için eşini evden kovar. Aslında bu durum onun sorumluluktan kaçtığı en büyük göstergesidir. Beraber yaşadığı teyzesinin de evini terk eder.

Bay C.'de karşımıza çıkan varoluşçuluk aynı şekilde Muammer'de de vardır. Ona göre hem dünya hem insanlar saçmadır. İnsanlardan kaçan biridir. Çocukluğunda konaktan, büyüyünce de yaşadığı evden çıkmayı pek tercih etmez. Evli olmasına rağmen -az önce de ifade edildiği gibi- insanlara bağlılığı yoktur. Pek çok olay karşısında tepkisiz kalır. Amerika gibi yabancı bir ülkeye gider fakat içine kapanık bir tip olduğu için pek faydasını görmez. Kitap okumayı sever, resim sanatına karşı ilgisi mevcuttur. Özgürlüğüne fazlasıyla düşkün olduğu için zapt u rabt altına girmez. Aşırı

²⁸ "Hallaç", "çocuk, mektup, sevi, ezgi önü, ezgi" başlıklarından oluşur (Saygılı, 2016:116).

derece duygusal oluşundan dolayı çok naif bir insandır. Melih Cevdet Anday bu romanda, Erenköy'deki Şükrü Paşa konağında yaşayan ve sunî aile bağı münasebeti çerçevesinde ilişki kuran bir grup “aylak” insanın [Leman / Muammer] konakla birlikte hem maddî hem de manevî olarak çöküp yok oluşunu anlatır (Dere, 2015: 46).

İlk Dönem Aylaklarının Genel Özellikleri	İkinci Dönem Aylaklarının Genel Özellikleri
Farklı Yönleri	
Yarı tahsillidirler, Donanımsızdırlar.	Eğitimidirler, donanımlıdırlar.
Halka daha yakındırlar.	Halkın içinde fakat halktan kopukturlar.
Gününü gün ederek gezmekten hoşlanırlar.	Gezmekten hoşlanırlar ama gününü gün etmezler.
Avrupa'yı kitaptan tanımışlardır.	Avrupa'ya gitmişlerdir.
Kitap ile pek ilgi ve alakaları yoktur.	Kitap okuma alışkanlığına sahiptirler.
İnsanlara ve olaylara karşı anlayışlı sayılmazlar.	İnsanlara ve olaylara karşı anlayışlıdırlar.
Duygusuz bir kişiliğe sahiptirler.	Duygusaldırlar.
Etrafını gözlemlemez ve duyarsızdırlar	Etrafını gözlemler ve duyarlıdırlar.
Yabancı dil bilmezler, bildiklerini sanırlar.	En az bir yabancı dil bilirler.
Batılılaşmayı yanlış anlamışlardır.	Batılılaşmayı doğru anlamışlardır.
Amaçları eğlenmektir.	Eğlenirken öğrenmeyi de ihmal etmezler.
Belirli bir felsefeleri olmadığı için bir dünya görüşleri de yoktur.	Sağlam dünya görüşleri vardır. Varoluşçudurlar. Saçma kavramı ağır basar.
Kendilerini toplum içinde yalnız hissetmezler.	Kendilerini toplum içinde yalnız hissederler.
Kendilerini büyük görmek dışında bir kompleksleri yoktur.	Kendilerini büyük görmezler ama Oidipus vb. birçok kompleksleri vardır.
Daha toplumcudurlar.	Daha özerktirler.
Dış görünüşe çok önem verirler.	Dış görünüşe çok önem vermezler.
Benzer Yönleri	
Seküler dünya görüşüne sahiptirler.	Seküler dünya görüşüne sahiptirler.
Sorumluluk sahibi değildirler.	Sorumluluk sahibi değildirler.
Genellikle tek erkek çocuklardır.	Genellikle tek erkek çocuklardır.
Kültürsüz snop tiplerdir.	Kültürlü snop tiplerdir.
Mirasıyedi tiplerdir.	Mirasıyedi tiplerdir.

Aylak Tipinin Genel Özellikleri

Türk modernleşmesi ile birlikte Batı-Doğu ekseninde kaleme alınmış ve büyük ölçüde Batı'yı yanlış anlayan tiplerin olduğu eserler mevcuttur. Tahkiye türünden eserlerde yer alan bu tiplere, genel bir çerçeveden bakılınca hemen hemen tamamına yakını kent insanıdır. Aynı zamanda modern dünyanın da bir temsilcisi olan “kent”, onların tek varoluş alanlarıdır. Öte yandan kenti de pek doğru anladıkları söylenemez. Özellikle ilk dönem aylaklarında karşılaşılan, Batı tarzı eğlence peşinde koşma, giyimine kuşamına dikkat etme, Batılılaşmanın bir temsili olan “piyano” ve “Fransızca” ile temas hâlinde olma özelliğine sahip olan bu aylak tipler, aslında giriştikleri hiçbir işi hakkıyla yerine getiremezler. Bu aylak tipi, ya da dönem romanları için daha sık kullanılan tabirle “alafranga züppe tipi”, sadece görünüş bakımından da aylak değildir. Onun zihinsel durumu da fiziksel durumuna paralel bir yapıdadır. Çevresini yanlış anlar, insanlar tarafından kandırılır, zaman zaman daha çok parası olması için çabalarken büsbütün parasız kalacak kadar aptaldırlar. Bu anlamda Tanzimat ile birlikte romana “bir kent insanı” olarak dâhil olan bu aylak tipi, modern görünümü olmasına rağmen henüz modernleşmeyi anlayamamıştır. Hatta daha da ileriye götürürsek, modernleşme olgusuna dahi tam anlamıyla vakıf değildir. Aslında Tanzimat yazarlarının öncülük ederek kaleme aldığı bu tipler, birer kötü örnek olarak resmedilir ve modernleşme bağlamında olması gerekenin ne olduğuna dikkat çekilmek istenir. Bu yüzden aylak tipini okurken modernleşme ve kent kavramları üzerinden meseleye yaklaşmak, aylak tipini anlamak adına önemli bir çaba olacaktır. Tanzimat ile birlikte değişen hayat şartlarının bir göstergesi olarak edebiyatımıza giren bu aylak tipinin bir nevi devamı olan ikinci dönem aylakları ise ilk dönem aylaklarından epey farklılık arz ederler. Bunlar, ilk dönem aylaklarına göre daha kültürlü, daha eğitimidir. Fakat onların, ilk dönem aylaklarında olan ve kendilerinde de bulunan

bazı özelliklere ek olarak, yaşadıkları zamanın onlara kazandırdığı –acı çekme, amaçsızlık, arayış, belirsizlik vb- bazı olumsuz özelliklere de sahiptirler.

Acı Çekme

Aylaklar, boşlukta olduklarını düşündükleri için, hayata bağlanamadıkları için, içlerindeki huzursuzluğu dışarı atamadıkları için acı çekerler. Bu durum daha çok sınıflamamızda “ikinci dönem aylaklar” olarak adlandırdığımız tiplerde görülmektedir. En kötüsü de çekmiş oldukları bu acının sebebinin kendilerinin olduğunu anlamamış olmalarıdır. Aslında onların acısı, mutsuzluklarının somutlaşmış halidir (Sazyek, 2009: 98). Bu acı bir nevi varoluşun acısıdır. Acı çekmeyi insan olmanın başlıca koşulu olarak kabul ederler. Aylağı hayata bağlayan son şey çektikleri bu acıdır.

Amaçsızlık

Bunların herhangi bir amacı / amaçları yoktur. Dolayısıyla beklentileri de yoktur. Arayış içinde omları da onlar için bir amaç değildir. Çünkü aradıkları şeyi bulacaklarına ve amaçlarına ulaşacaklarına onlar da inanmazlar. Görünüşte ilk dönem aylakları, ikinci dönem aylaklarına göre biraz daha amaçlarına yakın gözükmesine rağmen onların da bu dünya ile ilgili bir amaç ve istekleri yoktur. Belki ilk dönem aylakları için daha iyi yaşamak, kültürlü ve zengin görünmek amaç olarak görülebilir ama amacın sonunda elde edilecek unsurlar düşünülduğünde onlar da amaç konusunda sınıfta kalmışlardır.

Arayış

Genel olarak arayış, her iki dönemin aylağının özelliğidir. Bu arayışların sonucunda bir kısmı kendisini bulurken, bir kısmı da hayalinde yaşadığı [Zehra Teyze gibi] kişiyi bulamaz. İlk dönem aylakları yanlış batılılaşmanın getirdiği psikoloji ile yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan hayat tarzındaki yerini ararken, ikinci dönem aylakları hayalindeki kahramanını veya kendi kişiliğini arar. Bazıları için adeta bir yaşam tarzı haline gelen bu arayış, zamanla bir avareliğe de dönüşebilmektedir. Kısaca bu arayış, “bütün değerlerini yitirmiş dayanacak bir şey arayan” olarak ifade edilebilir.

Belirsizlik

Onlar, normal insanlardan farklı bir bakış ile dünyaya baktıkları için kendilerini bir boşluk içinde görürler. Yaşadıkları / hissettikleri bu boşluğun temelinde iç sıkıntısının büyük bir payı vardır. Çünkü boşluğun hissedilmesinde anomi etkilidir. Boşlukta beraberinde belirsizliği getirir. Belirsizlik ise aylak için sıkıcı bir durumdur. Karamsar olan ruh dünyasının daha da karamsarlaşmasına sebep olur.

Boşluk

Kendi içlerinde bir boşluk hissedeler veya kendilerini bir boşluğun içinde gibi görürler. Böyle düşünmelerinde, karşısında gördükleri, çatışma halinde olduğuna inandığı toplum ile uyumsuzlukları etkilidir. Özellikle bu durum ikinci dönem aylak olarak tasnif ettiğimiz grup için daha etkilidir. Bu boşluk hissini verdiği düşünce sistemi içinde aylak, kendi kendisini sorgulamaya başlar. Boşluk bazen kendisini her şeyin dışında görmek şeklinde de tezahür eder (Sazyek, 2009: 97). Bu durum, her şeyi dışlama ve kendisini tek kişilik bir hayat alanı hazırlama çabasını ortaya çıkartır. Boşluğun etkisiyle neyi kaybettiğini veya neyi kazandığını dahi anlayamaz. Boşlukta olduğunu hissettiği için hayata tutunamaz. Hayata bağlanamadığı için de içindeki huzursuzluğu gideremez. Aylağın boşlukta olduğunu düşünmesi, hayata bağlanamamayı ve beraberinde “saçma” kavramını düşünmesine sebep olur.

Güven Duymama

Aylaklar genellikle kimseye güvenemedikleri gibi kimse de onlara güvenmez. İnsanların güvenebileceği, itimat edebileceği insanlar olmaktan epey uzaktırlar. Toplumdan kopuk ve farklı bir hayat tarzını benimsedikleri için toplumun diğer fertleri tarafından ister istemez farklı bir gözle bakılırlar. Bu bakış açısı da ister istemez beraberinde güven duygusunda bir zafiyeti ortaya çıkarır.

Hayata Karşı Yeniklik

Hayat ile mücadele etme yetisine sahip değildirler. Ya babalarından kalan miras ile hayata devam ettikleri veya hiç güçlükle, zorlukla karşılaşmadıkları için ya da içine kapanık olduklarından hep hayata karşı yeniktirler. Arayış dışında hedefleri olmadığından, bir mücadelesi de söz konusu değildir. Hatta mücadele etmeyi dahi göze alamazlar. Hep yeniktirler.

İç Sıkıntısı

Aylakların iç sıkıntıları vardır. Sıradan insanların iç sıkıntılarının nedenleri belliysen bunların iç sıkıntılarının edenleri belli değildir. İç sıkıntısı, bu tiplerin insanlardan ve şehirlerden uzak durmalarına neden olur. Hasan, bir aylağın en önemli özellikleri arasında yer alan iç sıkıntısını yaşar ki, en sonunda kendisini “insan haline gelmiş sıkıntı” olarak tanımlar. Uzun bir seyahatten sonra İstanbul’a ayak basan Hasan, sahip olduğu iç sıkıntısının verdiği bakışla İstanbul’u “dehşetli bir iç sıkıntısı içinde bulunduğunu” ifade eder.

İletişimsizlik

Vaktiyle tek dili konuşurken anlaşabilen insanlar, dillere bölündükten sonra nasıl bir başka dili anlayamaz, onunla iletişimez hale geldiyse modern toplumun fertleri de koşturmaktan ve karmaşadan ibaret yaşamlarında, dillerini anlayabilmelerine rağmen birbirleriyle insanî bağlamda iletişimden yoksun düşürler (Sazyek, 2008:130). Aylak, kendi dışında kalan kişi / kişiler ile iletişimsizlik içindedir. Diğer insanlarla oturup kalkmalarına rağmen, iletişim kurmakta güçlük çekerler. Çünkü kendisi dışındaki fertler ile kendileri arasında müşterek nokta bulmakta zorlanırlar. Bu durum, aynen yalnızlıkta da olduğu gibi somut bir iletişimsizlik olmayıp, insanlar arasında olmalarına rağmen, onlarla duygu / düşünce paylaşımında bulunamamaktan kaynaklanır. İlk dönem aylakları, bu iletişimi kurduklarına inansalar bile sadece kendilerini kandırmışlardır. İkinci dönem aylaklarında ise derinlemesine iletişim / paylaşım diye bir durum söz konusu bile olamaz. Aynı dili paylaşan çevresindeki insanlarla iletişim kuramamak doğal olarak bireyi gergin bir hale sokar.

Sevgisizlik

Aylaklar, kendileriyle bile barışık olmayan tipler oldukları için genellikle algıları ve tutumları olumsuzdur. Bu sebeple hareketlerini dolayısıyla yaşantısını hep sorgularlar. İnsanları sevemedikleri için insanlardan uzak durmayı tercih ettiklerinden, kendilerini de sevemezler. Fakat ilk dönem aylaklarında birazcık da olsa ego / kendini beğenme vardır ama ikinci dönemdekilerde yok denilse yeridir. Kendini / başkasını sevmediği için iyi bir insan olamazlar. İyi bir insan olmadığı için de sevgisizlik ilişkilerine kadar işler.

Yabancılaşma

Yabancılaşma veya yabancılık, aylaklar açısından kent kalabalıklarının içinde, “kalabalıktan olmayan” olduklarını fark etmeleridir (Küçük, 2007: 16).²⁹ Yabancılaşma ve onun beraberinde gelen anomi, toplumun temelini meydana getiren değer ve normlar gibi etmenlerle birlikte bireyi, bunlara uymaya yönlendiren hatta zorlayan kurumlar arasındaki kopma durumdur. Yabancılaşma, bir nevi kendi değerlerinden uzaklaşmadır (Sazyek, 2009: 94). Beraberinde olağan ötesi yaşantı ve durumları getirir. Birey, toplumsal yapı kendisinden uzaklaşmaya başladığı anda yabancılaşma sürecine girer. Bu kopuş, beraberinde, dış gerçekliği ve yerleşmiş kuralları sorgulamayı getirir. Nihayetinde bireyin yoluyla toplumunkini birbirinden ayırılır.

Anomi ise yalıtılmışlık, yalnızlık, iletişimsizlik, amaçsızlık, değersizlik, boşluk, umutsuzluk, geleceksizlik şeklindeki iç yaşantıların oldukça yoğun ve şiddetli yaşandığı bir bozgun sürecidir (Sazyek, 2009: 94). Anomik ruh hali, bireyin karşısına iki seçenek çıkarır. İlki, dış gerçekliği, toplumu ve onun değerlerini reddeden bir pasif isyan; ikincisi ise içe kapanmadır. İkinci yol, ya bir hayale sığınma ya da intihar etme ile sonlanabilir. Bu olgu kurmaca eserlere -yabancılaşmış bireyin romanesk karşılığı olan terimle- protagonistin taşıdığı bireysel özellikler ve yaşadığı süreçler halinde yansır. Aylakta sözü edilen bu yabancılaşma, soysuzlaşma ve onaylanmayan çeşitli serüvenlere yatkınlık üzerinden odağa alınan, boşluğa düşmüş, bağlarını yitirmiş kuşağa dair bir varoluş hali olarak görülür (Küçük, 2007: 141).

Yalnızlık

Yabancılaşmadaki anominin ortaya çıkardığı bir diğer sonuç yalnızlıktır. Burada yalnızlıktan anlaşılan, insanın çevresinde başka insanların olmaması değildir. Kalabalıklar içinde yalnız kalmak, bir nevi içsel yalnızlık. Aylak, kendi dışında olan herkesle arasına mesafe koyduğu için yalnızlık onun için kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkar. Bir farkla ki buradaki birey, bu yalnızlık halinden bir parça da olsa memnundur. Çünkü zaten o içinde bulunduğu toplumu “karşı taraf” olarak gördüğü için yalnızlıktan şikâyet etmez. Burada yaşanan yalnızlık, ferdin ruhsal çöküşünde etkilidir. Bu yalnızlık, ikinci dönem aylaklarında ilk dönem aylaklarına nazaran biraz daha fazla görülür.

Sonuç

Her şeyden önce aylak, çevresi tarafından normal birer insan olarak görülmez. Hatta onların Bay C. örneğinde olduğu gibi “kaçık” oldukları da düşünülür. Bu kadar tepki ile karşılanmalarının sebebi, herkesten farklı ve normal insanlar olmayışlarıdır. Onlar, sıradan insanların günlük olarak yaşadıkları hayatları yaşamayan tiplerdir. Bu farklı olarak kabul görülme, zaman zaman dışlanma ve hor görülmeyle beraberinde getirir. Fakat aylak, bunları kabul edip, anlayış gösterir.

Aylaklık, dışarıdan bakılan gözlerce çok rahat olarak algılanmasına rağmen, aslında çok zor olan bir durumdur. Çünkü ısrarla sergilediği kişilik yapısı, günlük hayatın yüzeyselliğini paylaştığı toplumun bütün değerlerine ve kurallarına gizli bir isyanı, psikolojik tutum olarak davranışa dönüştürme cüretini barındırmaktadır.

Varoluşçuluğun etkisiyle ortaya çıkan tipler oldukları için varoluşsal problemlere de sahiptirler. Bu varoluşsal problemler onların, kendilerini bir boşluk içinde hissetmelerine sebebiyet verir. Hatta bu boşluğu, Aylak Adam’ın Bay C.’si kadar -hatta belki ondan bile fazla olarak- Melih Cevdet’in Muammer tipinde görürüz. Muammer ve

²⁹ Nazım türünden bir eser olmasına rağmen Ülkü Tamer’in 1950’li yılların sonunda yayımlanan “Uzun Parmaklı Silahlar” şiiri de bu yabancılaşmanın hissedildiği bir manzumedir. Şiirin genelinde, karamsarlık, doğaya duyulan özlem ile birlikte yabancılaşma ve içe kapanma hissedilir (Tamer, 1959: 16).

Bay C., bu dışlanmanın, horlanmanın ve varoluşu sorgulamanın sonucu olarak içe yönelirler.³⁰

Tahkiyeli eserlerin kahramanları olan aylak tiplerinin ilk dönem örnekleri kültürsüz [Felâton, Bihruz, Efruz vb], ikinci dönem örnekleri [Bay C, Muammer, Bay Suret vb] kültürlüdür.

Pek çoğunun ruh dünyasında dışlanmışlık, yabancı görülme, hor görülme, oedipus gibi kompleksler barınmaktadır. Bazılarının hayatlarının geneline baktığımızda hâl kadar hatta hâlden de fazla mazinin etkili olduğunu görülür.

Mirasyedi tiplerdir. Çoğunun düzenli bir geliri yoktur. Ya ebeveynlerinden kalan mallarla idare ederler ya da onun bunun yardımıyla hayatlarını devam ettirirler. Roman kahramanı aylakların büyük bir kısmının, -Bay C. ve Muammer'de görüleceği üzere- daimi işleri yoktur. Bohem yaşantılarını bu ailevi miraslarına veya oradan buradan gelen maddi kaynaklara borçlu olduklarını bilirler. Hatta bir kısmında aile mirasıyla geçinmenin ezikliği de vardır.

Düzenli ve yerleşik hayata sıcak bakmazlar. Bundan dolayı Bay C., “düzenli ve eli paketli bir hayat” arzulayan Güler'den hemen ayrılır.

Bu türden insanların pek çoğu aylak olmasına rağmen –özellikle ikinci grupta yer alanlar- iyi bir eğitim aldıkları için iyi bir beğeni düzeyine sahiptirler. Sıradan, niteliksiz bir aylak prototipi sergilemezler. Sanatla içli dışlıdır. Kitap yazarlar, yayın evlerini çok sık ziyarete ederler, resim sergilerini ve atölyelerini gezmeyi ihmal etmezler. Modellik yaparlar, sinemaya giderler. Elit metropol insanlarıdır. Bay C., aldığı eğitim ve sahip olduğu entelektüalizm sayesinde aylak tipinin zaman içinde ne kadar geliştiğinin bir nevi göstergesi gibidir.

Her iki dönem aylakları da seküler bir hayat görüşünü benimsemiş tipler oldukları için aykırı bir kimliğe sahip olmak, hepsinin ortak özelliğidir.

Eflatun, Felatun; Bihruz, iyi gün-güzel gün; Behlül, çok gülen-iyi adam; Efruz, şuleparıltı; Avnüssalah, rahatına düşkün; Vâmık, seven âşık örneklerinde görüleceği üzere, aylaklara verilen isimler ile o ismi taşıyan aylaklar arasında bir uyum olduğu düşünülebilir.

Bay C. ve diğer örneklerde görüldüğü üzere, tahkiye türünden eserlerde karşımıza çıkan aylakların, aylaklığı tercih etmelerinde çevresel faktörlerin büyük etkisi vardır. Aynı zamanda bu faktörler, kahramanları “teпки” göstermeye iten unsurlar olur. Bay C., babasının ona sık sık “adam olmayacak bu çocuk” sözlerini sarf ettiği için ona olan “tepkisi” sebebiyle aylaklığı tercih eder. Okulu dahi babasına tepki olsun diye bırakır. Bir işte çalışmaması, babasına olan tepkisinin bir göstergesidir. Çünkü çalışmadan onun bıraktıklarıyla geçinerek babasının ona vermediği “babalık şefkatinin” öcünü almaya çalışır. Çünkü bu harcadığı para, babasının oğluna göstermesi gereken şefkatten, zamandan çalınarak biriktirilmiştir. Yani kısaca çalınan Bay C.'nin hayatıdır. O da bundan dolayı babasına dolaylı bir tepki gösterdiğine inanır.

Bunların ortak özellikleri arasında en önemli sayılabilecek bir diğer durum da sorumluluktan hep kaçmalarıdır. Her iki dönem aylakları, sorumluluk duygusuna sahip insanlar değildirler. Kimi eşinden, kimi evlilikten, kimisi insanlardan, kimi işinden, kimi de evinden kaçır. Bu aylakların en önde gelen özelliklerinden birisi de

³⁰ Aylaklar, boşlukta olmak, hayata bağlanamamak, huzursuzluklarını dışı atamamak vb özelliklerinden dolayı acı çekerler. Ama çektikleri bu acının sebebi kendileridir ama buna anlayamazlar. Acıları, mutsuzluk olduklarının bir nevi göstergesi gibidir. Aynı zamanda bu acı aylaklar için bir nevi varoluşun acısıdır (Sazyek, 2009: 98).

“arayış” içinde olmalarıdır.³¹ Arayış kavramını, “gerçek sevgi bulmak”, “kendini bulmak” ve “kendisi gibi olan sevgiliyi bulmak” olarak üçe ayırabiliriz.

Yalnızlık bu türden insanların çok sık olarak karşılaştıkları bir durumdur. Yaşadığı toplumun değerlerine karşı takındığı aykırı tutumlar, onları çok büyük bir yalnızlığa itmiştir. Yüzeysel bir yalnızlık yaşamadıkları için yalnızlık duygusunu bir türlü içlerinden atamazlar. İçinde buldukları durum; toplum içinde yaşadıkları halde toplum dışındaymış gibi kabul edilmelerinden gelen bir yalnızlık olduğundan “düşünsel yalnızlık” olarak da ifade edilebilir.

Bu türden kahramanların, herkes ile uyumsuzluk içinde olması inkâr edilemez bir durumdur. Çünkü Bay C.’nin, Bayan B.’nin, Bay Suret’in adları bile toplum kurallarına karşı bir uyumsuzluk ifade etmektedir.

Aylakların özelliklerinden birisi yalnız olmalarıdır. Onlar, bunca insanın arasında tuhaf ve yalnız kalmışlardır. Halbuki diğer insanların farkında olmadıkları büyük bir yalnızlığın içindedirler. Yazarlar da bu yalnızlığı “üç oda bir mutfak”, “teyzesi ile yaşadığı evi terk etmek” vb. durumlarla ifade ederler. Onların bu yalnızlığı, insanın tüketirken arka planda varoluşsal ikinci bir doğumuna işaret eder. Merkezi durumda bulunan kahramanlar, belki de farkında olmadan bu ikincisini gerçekleştirmek için uğraşmışlardır. Yalnızlığa itilen bu tipler zaman içinde “pasif isyan” ve “içe kapanma” olmak üzere iki şekle bürünürler. Pasif isyan ise normal hayatın rutin akışının değişmesi, sekteye uğraması ile kendisini gösterir. Mesela görevini yapan polise ve berbere kızar. Onun görevini aksatması sonucu ortaya çıkacak olan kargaşa, onu mutlu edecektir. Pasif isyanın bir diğer göstergesi de hayatın normal akışı içerisinde devam eden olay ve insanlardan memnun olmayarak gösterirler. Onlara göre normalden farklı olan her şey iyidir. Çünkü o zaman pasif isyanlarının karşılığını gördüklerine inanırlar. Diğer bir pasif isyanı gösterdikleri hayat tarzı da içinden geldiği gibi, toplum hayatını pek dikkate almadan yaşayarak gösterirler. Bunu gösterirken de insanla-kent arasındaki ilişkiyi alaya almayı da ihmal etmezler. Bunlardan ikincisi olan içe kapanmanın devamı intihara kadar gider:

“Anomi, kişinin içinde yaşadığı toplumla bağlarını gevşetmesi, giderek kopması sürecinde yaşadığı ruhsal çöküşü ve bireysel kuralları yitirisi karşılama...Anomi, ansiklopedik tanımıyla da hiçbir ölçüsü, süreklilik duygusu ya da yükümlülüğü olmayan ve bütün toplumsal bağlarını yadsıyan bireyin ruhsal bozgun durumudur. Bu yönüyle de normalden sapmadır. Yalıtılmışlık, yalnızlık, iletişimsizlik, amaçsızlık, değersizlik, boşluk, umutsuzluk, geleceksizlik şeklindeki iç yaşantıların oldukça yoğun ve şiddetli yaşandığı bir bozgun sürecidir anomie. Anomik ruh hali bireyin karşısına iki seçenek çıkarmaktadır. İlki, dış gerçekliği, toplumu ve onun değerlerini hedefleyip reddeden bir pasif isyan; ikincisi ise içe kapanmadır. İkinci yol da ya bir hayale sığınma ya da intihar etme ile sonlanabilir. Toplumsal düzende var olan bu olgu, kurmaca eserlere- yabancılaşmış bireyin romanesk karşılığı olan terimle- protagonistin taşıdığı bireysel özellikler ve yaşadığı süreçler halinde yansır.” (Sazyek, 2010: 66).

İçinde yaşadıkları toplum, herkes gibi onlar için de çok önemlidir. Çünkü onlarda içinde bulunmaktan hoşlanmadıkları bu toplumun içinde yaşamaktadırlar. Toplum içinde yaşamakla birlikte bunlar, kendilerini toplumun dışına çekmişlerdir. Bunlar için toplum, bir roman için gerekli olan “çatışma”nın yaşanabilmesini sağlayacak olan “karşı taraf”tır. Bu sebeple aylak bir tarafı, içinde barındığı toplum da diğer tarafı temsil eder. Toplumunu temsil eden taraf, yekpareliğini, kalıplaşmışlığını, kitleselliğini kanıtlamaya; aylağı temsil eden taraf ise bütün bunları sarsmaya, hırpalamaya

³¹ Bin dokuz yüz yetmiş sonrası Tutunamayanlar, Issızlığın Ortasında, Geç Kalmış Ölü, Kara Kitap gibi modernist romanlarımızda arayış, çokça işlenmiş bir motiftir.

adamıştır kendisini. Kısacası labirent olarak gördükleri toplum sahnesinin içinde biri çıkış bulmaya çabalarlarken öteki de onu kuşatıp engellemeye çalışır. Toplum bu aylaklar için bir nevi “öteki”dir. Buna karşılık olarak toplum da aykırı olarak gördüğü aylağı kendisi için bir tehdit olarak görmekte, kendisinin [toplumun] belirlediği normlara uyumsuzluk gösterdiğinde onu cezalandırmaktadır.

Bu tipler herhangi bir ideolojik tutum ve tavır sergilemezler. Çünkü yaşamış oldukları hayat onlara bu türden bir düşünme imkânı tanımamıştır. Kahramanların isimleri de bu tipler hakkında ipuçları içermektedir. Felâton, Bihruz, Efruz, Bay C., Bayan B., Bay Suret örneklerinde karşımıza çıktığı gibi bunların isimleri de toplum içinde görülebilen isimler arasında yer alma olasılığı zayıf olanlardır. Kahramanlara verilen bu isimlerden hareketle, onlarda görülen yabancılaşmanın kendilerine verilmiş olan ad ile başladığı düşünülebilir. İçinde yaşanan toplumun bireylere zorunlu tuttuğu unsurların başında isimleri gelir. Yaşama karşı bu kadar inkârcı ve yalnız oluşunda onlara verilen isimler de-az önce ifade edildiği gibi- etkili olabilir. Yani onun topluma yabancılaşması adından başlar. İşte bu yabancılaşmanın psikolojik boyutunu yalnızlık, kötümserlik, boşluk, belirsizlik, huzursuzluk, iç sıkıntısı oluşturur.³²

Zaman zaman da olsa bu türden romanların veya roman kahramanlarının toplum üzerinde negatif etkileri de görülmektedir. Bunlar çalışmak yerine mirasyediliği, avareliği, aylaklığı; aile yerine, sokağı; uyum yerine, uyumsuzluğu övüyor olarak algılanabilme ihtimalini taşırlar.

Aylakların hemen hemen tamamına yakınında, görsellikle ilgili bir yaşam biçimini benimseyen Dandy özelliklere tesadüf edilir.³³ Yaklaşık olarak bütün aylaklarda tesadüf edilmesine rağmen, en iyi Dandy özellikleri taşıyan aylaklar denildiğinde Felâton ve Bihruz ilk akla gelenlerdir. Aylaklar, modernleşmenin ülkemize getirdiği modern kent gezginleri olarak, yabancı olmanın serbestliğinde, modern akışa mesafe almayı, dışarıdan bakmayı kimlik haline getiren kişilerdir.

Kaynakça

Yazılı ve Matbu Kaynaklar

- ALVER K. (2002). “Züppelik Anlatısı ve Toplum: Türk Romanında Züppe Tipi”, *Hece*, 65, 254-272
- ANDAÇ F. (2004). *İlhan Berk’le Şiirin Anayurdunda*, İstanbul, Dünya Yayıncılık.
- ANDI M. (2010). *Güneşe Tutulan Ayna*, İstanbul, Hat Yayınları.
- AYHAN E. (2013). *Bir Şiirin Bakır Çağı*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- BAUDELAİRE C (2004). *Modern Hayatın Ressamı*, [Çeviren: Ali Berktaş], İstanbul, İletişim Yayınları.
- ASLAN İ. (2016). “Bir ‘Aylak Adam’ Projesi: C.’yi Anlamak” , *Arka Kapak*, 4, 7
- BAUMAN Z (2001). *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlâk Denemeleri*, [Çeviren: İsmail Türkmen], İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

³² Yalnızlık bu türden insanların çok sık olarak karşılaştıkları bir durumdur. Yaşadığı toplumun değerlerine karşı takındığı bu aykırı tutumlar, onları çok büyük bir yalnızlığa imiştir. Yüzeysel bir yalnızlık yaşamadıkları için yalnızlık duygusunu bir türlü içlerinden atamazlar. İçinde buldukları durum; toplum içinde yaşadıkları halde toplum dışındaymış gibi kabul edilmelerinden gelen bir yalnızlık olduğu için “düşünsel yalnızlık” olarak da ifade edilebilir. Dünyaları en fazla iki kişiliktir. Bu tiplerin çoğu sürekli kötümserlik içinde yaşarlar. Bu ruh hali onların kendi hayatlarını etkilediği kadar, toplum içindeki hayatını da etkiler. Çünkü yaptığı öngörüler hep “kötümser” bir bakışı ifade eder. İç sıkıntısı ise bunların yazgısıdır adeta. Yaşadıkları güne, iç sıkıntısı ile başlarlar. Aslında bu iç sıkıntılarını bir nevi kaynağı da aylak olmalarıdır. Halbuki yapacak işleri olsa mutlaka daha rahat vakit geçirirler. Anti-sosyal tipler oldukları için bunların iç sıkıntısını paylaşacak “dostları” da yoktur.

³³ Dandy’nin özelliklerini, görsele önem veren, aylak, çalışmadan geçinen, yapmacık, özgün, sitil sahibi,müsrif, sıkıntılı, züppe kelimeleriyle ifade edebiliriz (Kolcu, 2012: 61).

- BENJAMIN W. (2009). *Pasajlar*, [Çeviren: Ahmet Cemal], İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- BERMAN M. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, [Çeviren: Ümit Altuğ / Bülent Peker], İstanbul, İletişim Yayınları.
- BİRSEL S. (1976). *Kuşları Örtünmek*, İstanbul, Ada Yayınları.
- CENGİZ M. (2015). *Toplumcu Gerçekçi Şiir 1923-1953*, İstanbul, Şiirden Yayınları.
- DEMİRALP O. (1999). *Tanrı Bakışlı Çocuk: Walter Benjamin Üzerine 49'a Parçalanmış Deneme*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- DERE M. (2015). "Aylaklar Romanında Aile ve Ev", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 38, 45-59
- DOĞAN H. M. (2001). *Şiir, Bugün*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- ESEN N. (1991). *Türk Romanlarında Aile Kurumu*, Ankara, Yücel Ofset Matbaacılık.
- ESENDAL M. Ş. (1958). *Mendil Altında*, Ankara, Dost Yayınevi.
- GÜRPINAR H. R. (1984). *Utanmaz Adam*, İstanbul, Atlas Kitabevi.
- KANTER F. (2007). "Zıt Kutuplarda İki Garip Kahraman: Fahim Bey Ve Vamık Bey", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 206-209
- KARADENİZ M. (2013). "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Utanmaz Adam Romanında İnsan-Toplum Tahayyülü Ve Şahıs Kadrosunun Niteliği", *TurkishStudies*, 8/9, 1751-1767
- KOÇAL A. (2010). "Ahmet Mithat'tan Leyla Erbil'e Türk Edebiyatında Aylak Tipinin Kültürel ve Düşünsel Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 209-226
- KOLCU A. (2012). *Dandizm ve Türk Edebiyatında Dandy*, Erzurum, Salkımsöğüt Yayınları.
- KOLCU A. (2003). *Yusuf Atılgan'ın Roman Dünyası*, İstanbul, Toroslu Kitaplığı.
- KÜÇÜK D. A. (2007). *Türk Romanında Aylaklık (1875-1960)*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- MORAN B. (2002). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-I*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- NACİ F. (1997). *İnsan Tükenmez*, İstanbul, Adam Yayınları.
- NARLI M. (2007). *Şehir ve Mekân*, Ankara, Hece Yayınları.
- OKTAY A. (2002). *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖZHER S. (2006). *Çağdaş İnsanın Tutamak Arayışı: Aylak Adam*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1, 121-129
- PÜSKÜLLÜOĞLU A. (1995). *Türkçe Sözlük*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- SAYGILI S. (2016). *Leyla Erbil'in Öykücülüğü*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SAZYEK H. (2008). *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- SAZYEK H. (2009). "Attila İlhan'ın Sokaktaki Adam'ı: Hasan", *Kitap-lık*, 133, 91-104
- SAZYEK H. (2010). "Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam'ı: C", *Kitap-lık*, 142, 64-78
- SEVİM B. A. (2010). "Walter Benjamin'in Kavramlarıyla Kültür Endüstrisi: Aura, Öykü Anlatıcısı ve Flaneur", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 509-516
- TAMER Ü. (1959). *Soğuk Otların Altında*, İstanbul, Büyük Kervan Matbaası.
- TANER H. (2016). *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- TANPINAR A. H. (2013). *Edebiyat Dersleri* [Hazırlayan: Abdullah Uçman], İstanbul, Dergâh Yayınları.
- TAŞTAN Z., OTO E. (2014). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Mahalle Hayatı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- TDK, [Türk Dil Kurumu], (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara, Akşam Sanat Okulu Matbaası.
- TOPTAŞ H A. (2016). *Harfler ve Notalar*, İstanbul, Everest Yayınları.
- TÜRKMENOĞLU S. (2011). "İlhan Berk'in İstanbul Kitabında Flaneur", *Turkish Studies*, 3, 1769-1781

- UĞURCAN S. (2012). *Edebiyat Tarih İlişkisi / Edebiyatımız-I*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- URRY J, (1999). *Mekânları Tüketmek*, [Çeviren: Rahmi Ögdül], İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- WHITE E. (2017). *Rimbaud / Bir Asinin Çifte Yaşamı*, İstanbul, Edebi Şeyler Yayınları.
- YALT A. R. (1984). *Fransızca Türkçe Büyük Sözlük*, İstanbul, Serhat Yayınevi.
- YÜCEL C. (2017). *Portreler*, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜKSEL T. (1992). *Yusuf Atılgan'a Armağan*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- (http://www.obarsiv.com/guncel_vct_0405_hilmiyavuz.html , pgf.1)
- <http://www.edebiyathaber.net/dort-koseli-ucgen-gozlem-yapiyorum-o-halde-varim-hulya-soysekerci/>
- <http://www.arkakapak.com/bir-aylak-adam-projesi-c-yi-anlamak/>